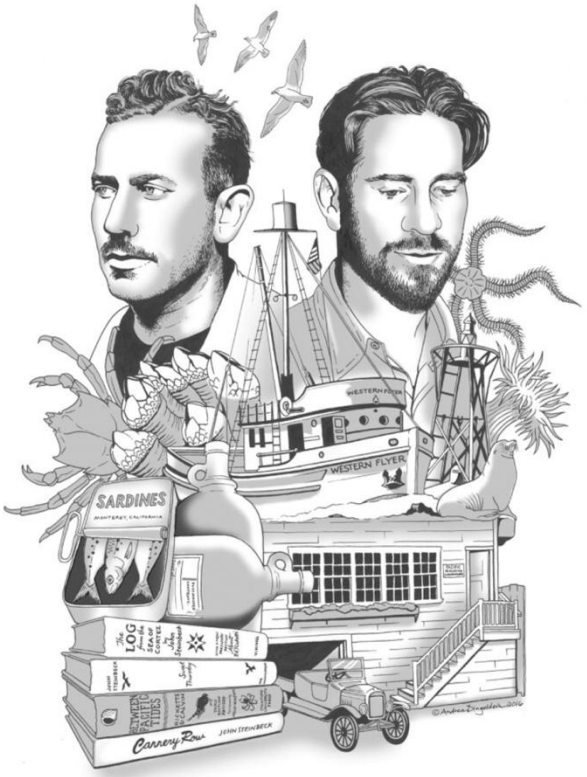
John Steinbeck

Ed Ricketts Hakkında

upas

UPAS Yayın
-69-

“Ed Ricketts Hakkında”

John Steinbeck

Çeviren
Öznur Özer

Ekim 2026
upas.evvel.org

E-posta
upasnesriyat@gmail.com

CC BY NC ND

John Steinbeck (1902-1968)

Kaliforniya'nın Monterey kıyılarındaki Sardalye Sokağı'nda hayat bulan dışlanmış ruhların derin anlatıcısıdır. Steinbeck bu sokağı toplumsal hiyerarşiyi reddeden insani bir sıcaklıkla edebiyata taşımıştır. Eserlerinde sokağın serserilerini, fahişelerini ve bohemlerini sadece gözlemlemekle kalmamış, onlara büyük bir onur ve empati bahşetmiştir.

Ed (Edward Flanders Robb) Ricketts (1897-1948)

Kaliforniya kıyılarında deniz ekolojisinin temellerini atarken John Steinbeck'in edebi evrenini şekillendiren öncü bir Amerikalı deniz biyoloğu ve filozoftur. Monterey'deki efsanevi laboratuvarı, sadece bilimsel canlı örneklerinin toplandığı bir merkez değil; müzik, felsefe ve dostluğun harmanlandığı Sardalye Sokağı'nın entelektüel kalbidir. Steinbeck ile kurduğu derin dostluk ve ortak çalışmaları, yazarın dünyaya bakışını ve bütüncül ekoloji anlayışını derinden etkilemiştir. Ünlü yazarın Sardalye Sokağı romanındaki bilge ve eksantrik "Doc" karakterinin gerçek hayattaki doğrudan ilham kaynağıdır. Doğaya, gerçeğe ve insana olan sıra dışı yaklaşımıyla sadece edebiyata esin vermekle kalmamış, *Between Pacific Tides* gibi başyapıtlarla modern deniz biyolojisine yön vermiştir.

John Steinbeck

Canım anne ve
baba'ma,
sevgi ve saygılarımla.
Öznur Özer 12.4.1968

Çılgın Dünyadan Uzak

Dilimize Çeviren
ÖZNUR ÖZER

HALK KİTABEVİ
Ankara Cad. Güncer Han. No. 45/9 İstanbul — 1967

Pasifik Biyoloji Laboratuvarı
Sardalye Sokağı, No.800 Monterey / Kaliforniya / ABD

(Laboratuvar halen Monterey-Sardalye Sokağı'nda belediye tarafından koruma altındadır ve sınırlı ziyaret imkânı bulunmaktadır.)

Ed Ricketts (Doc)

ED RICKETTS HAKKINDA

1948 yılı Nisan ayında bir gün, alaca karanlıkta, Ed Ricketts Sardalye Sokağındaki labaratuarında çalışmasını bitirdi. Aletlerini topladı ve kâğıtları ile beraber bir kenara kaldırdı. Yün gömleğinin kollarını indirdi, kendisine biraz küçük gelen ve dirsekleri aşınmış eski kahverengi ceketini giydi.

Akşam yemeği için canı biftek istedi. Tam New Monterey çarşısının içinde güzel ve yumuşak biftek bulabileceği bir yer biliyordu. Herkes tarafından Sardalya Sokağı olarak bilinen, fakat resmî ismi Ocean View Avenue olan caddeye çıktı. Yıpranmış, eski arabası bir su oluğunun altında duruyordu. Harekete geçirilmesi ve

kullanılması zor bir arabaydı bu. Yeni bir arabaya ihtiyacı vardı ,ama diğer şeylerin pahalılığından bir türlü almaya teşebbüs edemiyordu.

Ed, paslı antika motoru çalışana kadar marş düğmesine bastı, motor çalıştığını göstermek istermiş gibi hırıltılı bir şekilde öksürdü. Sonra büyük bir gürültü ile vites dişlileri birbirine kenetlendi ve araba caddenin trafiğine karıştı.

Tepeyi tırmanarak, yolun Güney Pasifik Demiryolları hattını kestiği noktaya geldi. Hava hemen hemen tamamen kararmıştı, yahut aydınlıkla karanlık öylesine birleşmişlerdi ki, bu da etrafı görmeyi çok güç hale getiriyordu. Araba yolunun demiryolu ile kesiştiği noktaya gelmeden hemen önce dik bir yokuş vardı. Ed bu yokuşu çıkabilmek için arabayı ikinci vitese aldı. Motorun ve vites dişlilerinin gürültüsü diğer bütün sesleri bastırıyordu. Sol tarafında ise görüşüne mani olan oluklu saçtan yapılmış bir ambar vardı.

San Fransisco'dan gelen akşam treni, Del Monte Ekspresi, ambarın arkasından birdenbire çıkıverdi ve hurda arabaya bindirdi. Lokomotifin önündeki yol açıcı alet otomobilin yan tarafından içeriye girdi ve onu, durana kadar, demiryolunun üzerinde bir kaç yüz metre sürükledi.

Arabadan çıkartıp, otların üzerine yatırdıkları vakit Ed henüz kendindeydi. Trendeki ve hatta demiryolunun civarındaki evlerde oturan kimselerden bir kalabalık başına toplanmıştı bile.

Doktor hemen geldi. Ed'in kafatası çarpılmış ve gözleri kaymıştı. Ağzının etrafında kan vardı. Bükülmüş ve çarpılmış vucudu sanki bozuk bir pertavsızdan bakılıyormuş gibi görünüyordu.

Doktor dizleri üzerine çökerek Ed'in üzerine eğildi. Etrafı saran halkta hiç ses yoktu.

Ed sordu, «Çok mu fena?»

«Bilmiyorum,» dedi doktor, «Nasıl hissediyorsun kendini?»

Ed, «Fazla bir şey hissetmiyorum.» dedi.

Doktor onu tanıdığı ve ne biçim bir insan olduğunu bildiği için, «Tabii şok geçiriyorsun,» dedi.

Ed, «Tabii,» diye cevap verdi. Gözleri bulanmaya başlamıştı.

Yavaşca sedyeye taşıyıp hastahaneye kaldırdılar. Bir sürü el Ed'in eski arabasını trenin önünden çıkartıp kenara çekti ve Del Monte Ekspresi yavaş yavaş o hattın sonu olan Pasific Grove istasyonuna girdi.

Bir sürü doktor hastahaneye gelmişti, gelemeyenler ise telefon ederek Ed'i soruyorlar, yardım etmek istiyorlardı. Çünkü hepsi onu çok severdi. Doktorlar durumun çok ciddi olduğunu biliyorlardı. Ed'e eter koklatarak bayılttılar ve ne derece fena olduğunu anlamak için vucudunu açtılar. İşleri bitince hepsi durumun ümitsiz olduğunu anlamıştı. Ed bir harabe halindeydi. Dalağı parçalanmış, kaburgaları kırılmış, ciğerleri delik deşik olmuş, kafatası sarsılmıştı. Onu eterin tesiri altında ölüme terketmek daha iyi olabilirdi. Ama doktorlar ve doktorlardan daha fazla hastahanenin bekleme odasında toplanmış olan insanlar Ed'den vazgeçemiyorlardı. Diğer insanlardan daha bilgili olanlar, mucizelerden ve neler olabileceğinden bahsetmeye başladılar, Birbirlerine, hiç ümit olmadığı halde iyileşmiş olan insanların olaylarını hatırlatıtlar. Doktorlar Ed'in içini mümkün olduğu kadar temizledikten sonra kapattılar.

Arada sırada doktorlardan biri bekleme odasına giriyordu. Bu jüri heyetinin karşısına çıkmak gibi bir şeydi bu. Odada oturmuş, bekleşen bir sürü insan vardı ve hepsinin gözlerinde tek bir soru parlıyordu.

Doktorlar, «Beklemekten başka yapılacak bir şey yok,» veya «iyileşeceğe benziyor,» gibi şeyler söylediler. Bazıları, «Şimdilik hiç bir şey söyleyemem,» dedi. Hepsi de gerektiğinden daha fazla konuştular, odada oturanlardan ise hiç ses çıkmadı. Sadece durumu kavramak istermiş gibi sabit gözlerle baktılar.

Hastahanenin santralı dışarıdan kan vermek isteyenlerin telefonları yüzünden devamlı olarak meşgûldü.

Ertesi sabah Ed kendine geldi ,fakat aldığı eter ve morfinden dolayı son derece yorgun ve takâtsizdi. Gözleri fersizdi ve güçlükle konuşabiliyordu. Ama ilk sorusunu tekrarlıyabildi.

«Çok mu fena?»

Odadaki doktor, Ed'i sakinleştirmek için tam saçma sapan bir şey söylemek üzere iken kendini tuttu. Çünkü Ed onun arkadaşıydı ve Ed'in daima gerçeklerden hoşlandığı bilirdi. Üstelik Ed bir çok gerçekleri herkesten iyi bilirdi. Bunun için Ed'in sorusuna, «Çok fena,» diye cevap verdi.

Ed bir daha soru sormadı. Yaşamayı çok seven bir insan olduğu için bir kaç gün daha dayandı. Aslında o kadar fazla dayandı ki, doktorlar saçma olduğunu bile bile mucizeler hakkında söylenen şeylere inanmaya başladılar. Kalbinin daha kuvvetli attığına dikkat ettiler. Sargıların altındaki yanaklarına renk geldiğini gördüler. Ed o kadar fazla dayandı ki hastahanenin bekleme odasındaki insanlardan bazıları gidip biraz uyumak

için cesaret bulabildiler.

Ve sonra, hayatı çok seven bütün insanlarda olduğu gibi, enerjisi, rengi, nabız atışı ve soluk alışı sessizce ve çabucak söndü ve Ed öldü.

Bu süre zarfında Monterey'deki şaşkınlığın yerini bir durgunluk almıştı. Ed ölmüştü ve şimdi ondan kurtulmak lâzımdı. Halk ondan biran evvel ve asil bir şekilde kurtulmak istiyordu. Çünkü bu şekilde onun hakkında yeniden konuşabilir ve onu tekrar yaratabilirlerdi.

Fener Burnu'nun yakınında bulunan Great Tide Pool'a uzak olmayan küçük bir tepecik üzerinde ufak bir kilise ve mezarlık vardır. Ed'in kapalı tabutu o gün öğleden sonra bu kiliseye taşındı.

Tabii hiç kimse çiçek getirmedi, fakat herkes en fazla, birisinin çıkıp onun hakkında, iyi veya kötü — bir konuşma yapmasından korkuyordu. Bereket versin her şey o kadar çabuk bitti ki, genellikle böyle yerlerde konuşma yapan kimseler hazırlıksız yakalandılar.

Büyük bir kalabalık, adeta kiliseye sürüklenerek geldi. Bir kaç saniye tabuta baktıktan sonra yürüyerek uzaklaştılar. Hiç kimse yanında arkadaş istemiyordu. Herkes yalnız kalmak istiyordu. Bazıları, Great Tide Pool'un yanındaki plaja giderek iri kumların üzerine oturup, kayaların arasından yükselerek yosunların üzerinden aşan denizi seyrettiler.

Ed'i tanıyan insanlar adeta uyuşturulmuş gibiydiler. Üzülemiyorlardı. Kafalarında üzüntüden çok bir sürü soru beliriyordu: «Şimdi ne yapacağız? Hayatımızı yeni baştan nasıl düzene sokabiliriz,» Onu tanıyan herkes kendi içine dönmüştü. Bu çok garip bir şeydi. Ses-

siz ve garip. Kaybolmuştuk sanki ve kendimizi bulamıyorduk.

Ed hakkında yazılması gereken şeyleri yazmak çok güç olacak. Onu tanıyan herkese güç gelir bu iş. Belki bazı olaylar hatırlanabilir, yine belki bazı çok küçük olaylar zihinde oransız bir şekilde büyütülebilir. Sonra burada Ed'in kişiler üzerindeki etkisini de hesaba katmak lâzımdır. Eminim ki bu yazıyı okuyan çok kimse şöyle diyecektir: «Hiç te doğru değil bu. Ed böyle değildi, şöyleydi...» Ve bu kimse yazarın hiç bilmediği bir kişiyi anlatmaya devam edebilir. Ama Ed'i tanıyan hiç kimse onun gücünü ve insanlara tesir edebilme yeteneğini inkâr etmeyecektir. Ona yakın olan herkes devamlı bir şekilde tesiri altında kalırdı. Ed bazılarına düşünmevi, bazılarına da nasıl görmek ve işitmek gerektiğini öğretti. Plâjdaki küçük çocuklara, varlığından bile haberdar olmadıkları bir takım ufak ve güzel hayvanları ne şekilde arayıp bulabileceklerini öğretti. Öğretmek gayesi ile hareket ettiğini hiç belli etmeden herkese bir şeyler öğretirdi.

Ed'i tanıyan herkes onu tarif etmeye çalışırdı. Onun hakkında «O yarı Hristiyan, yarı dinsizdi,» gibi şeyler söylenirdi. Ed büyük bir öğretmen ve büyük bir çapkındı - kadınlara hayran bir ölümsüz. Mutlaka çok ilgi çekiciydi ve kimseye benzemeyen bir karakteri vardı, fakat bu öyle bir karakterdi ki şu veya bu şekilde herkes onunla kendi arasında bir ilişki kurabilirdi ve bu ilişkilerin hepsi birbirinden farklı olurdu. Kibardı, fakat gerketiğinde zalim olabilme yeteneği vardı. Küçük ve zayıftı, fakat bir öküz kadar kuvvetliydi; sadıktı, fakat itimat edilemezdi; cömertti, fakat az verir, çok alırdı. Düşünceleri de hayatı gibi çelişmelerle doluydu. Mistisizm ilkelerine uygun olarak düşünür, fakat misti-

sizme inanmaz ve hatta nefret ederdi. Toplum halinde yaşayan insanları zevkle tetkik eden bir ferdiyetçiydi.

Hepimiz az bir başarı ile Ed Ricketts'i tarif etmeye çalıştık. Belki aklımızdaki olayları, konuşmaları, fıkraları, hatırlıyabildiğimiz bütün hadiselerin tümünü yazmamız iyi olurdu. Belki bazı şeyler diğerlerini ortadan silecekti. Ama Ed böyle bir insandı. İşin esası bir yerde duruyor olmalıydı ve bunu da bulmanın mutlaka bir yolu vardı.

Son olarak Ed'i kâğıt üzerinde anlatmak için bir sebeb daha vardır. Ed ölmeyecektir. Halen onu tanıyan herkesi ruhu ile ziyaret etmektedir. Onu yoklugunu en fazla hissettiğimiz anlarda bile o, varlığını bize hissettirmektir.

Ölümünden kısa bir süre sonra laboratuarında toplanmış bira içiyorduk. Güldük ve onun hakkında birbirimize hikâyeler anlattık. Aniden içimizden birisi ıstırapla, «Bırakalım artık onu,» dedi. «Bırakalım gitsin.» Bu Ed için söylenmiş bir söz değildi, bizim için söylenmişti. Zira biz onu bırakmıştık, ama o bizi bırakmıyordu.

Belki onun hakkında hatırlıyabildiğim her şeyi yazarsam, bu, bizleri onun hayalinden kurtarabilir. Her neyse, bir kere denemeye değer. Belki iyi olacak, belki de faydasız. Bir kere yazacaklarım gerçek olmalı, yoksa hiç bir işe yaramaz. Faziletlerine özgü olmamalı, zira herkesin olduğu gibi, onun faziletlerinin de kusurlu tarafları vardır. Bu işin belirli bir formülü olamaz. En iyisi hatırlamak, mümkün olduğu kadar çok hatırlamaktır.

Ed Riçketts'in kısa biyografisi şöyledir: Şikago'da doğdu, sokaklarda oynadı, herkesin gittiği okulla-

ra gitti, Şikago üniversitesinde biyoloji tahsil etti. California,da Pasific Grove'da küçük bir ticari laboratuar açtı. Monterey'de Sardalya Sokağına taşındı. Meslekî derecesi: Sadece üniversite mezunu; bağlı olduğu kulüp: Yok; ihtisası: Yok; Askerlik hizmeti: Her iki dünya savaşına katıldı; elli iki yaşında bir tren kazasında öldü. İşte bu çerçeve içinde hayatta uzun bir yol katetti ve silinmez bir iz bıraktı.

New Monterey'deki dişçinin bekleme odasında, dişçicinin ölmüş olduğunu ümit ederek oturuyordum. Feci halde dişim ağrıyordu ve iyi bir tedavi için gerekli paraya sahip değildim. Ümidim, dişçinin fazla para istemeden ve diğer dişlerimde bir sürü çürük bulmadan ağrımı durdurabilmesiydi.

Mezbahanın kapısı açıldı ve içeriden sakallı, zayıf bir adam çıktı. Elinde tuttuğu, hayret edilecek kadar büyük bir parça çene kemiğinin yapışık olduğu kanlı azı dişi yüzünden ona dikkatli bakamadım. Adam kapıdan dışarı çıkarken kibar bir şekilde küfür ediyordu. Pis kokulu yadigârı bana doğru uzatarak, «Şu Allahın belâsı şeye bakın,» dedi. Ben zaten ona bakıyordum. «Bu benden çıktı.»

«Dişten fazla çeneye benziyor,» dedim.

«Dişçi biraz sabırsızdı zannedersem. Adım Ed Ricketts.»

«Benim ki de John Steinbeck. Fazla acıdı mı?»

«Acımadı. Sizi daha evvel duymuştum.»

«Ben de sizi. Bir şey içelim mi?»

Onu ilk defa bu şekilde tanıdım. Daha evvel ticari bir laboratuar işleten ilgi çekici bir adam olduğunu işit-

mıştım. Zengin bir plâk koleksiyonu vardı, biyolojiden başka bir takım meraklara sahipti. Onunla tanışmayı istiyordum.

O günden sonra kendimizi asla fakir insanlar olarak görmedik. Sadece paramız yoktu. Yiyeceğimizi, tuttuğumuz balıklarla, yaptığımız plânlarla ve çok az olarak da çalmak suretiyle tedarik edebiliyorduk. Eğlenceyi para harcamadan sağlamak zorundaydık. Zevklerimiz, sohbet etmek, yürüyüşe çıkmak, iskambil oynamak ve bizim gibi mali yokluk içinde bulunan kimselerle toplantılar tertiplemekten ibaretti. Bazen toplantılarımızı bir galon, otuz beş derecelik şarap süslerdi ve bu şarabı içip deliler gibi eğlenirdik. Zengin bir tanıdığımız yoktu, bu yüzden onları sevmiyor ve o biçim yaşamadığımız için de memnun olup gururlanıyorduk.

Bizim standartlarımıza göre zengin sayıldığı için Ed Ricketts ile tanışmaktan bile çekinmiştik. Ed'in ayda yüz elli dolarlık bir kazancı, üstelik bir de otomobili vardı. Bizim için bir hayaldi bunlar ve insan bu kadar paranın nasıl altından girip üstünden çıkabilirdi, hiç anlamıyorduk. Fakat öğrendik.

Ed'i tanımamız çok kısa sürdü. İlk dakikadan sonra onu hemen tanıdım ve ondan sonraki on sekiz yıl içerisinde de onu herkesten iyi tanıdım, ama belki de hiç tanımadım. Diğer arkadaşları da belki böyle düşünüyorlardı. Herkesten farklıydı, ama öyleydi ki gene herkes Ed'in kişiliğinden kendisinden bir şeyler bulabilirdi. Ölümünün bir şok yaratmasının nedenlerinden biri de bu olabilir. Ölmüş olan Ed değildi sanki, herkesin büyük ve önemli bir parçasıydı.

Onu ilk tanıdığımız zaman Sardalya Sokağındaki

laboratuarı eski bir evdi. Evi satın almış ve ihtiyaçlarına uygun olarak değiştirmişti. Evin antresi, duvarlarının etrafındaki raflara sıralanmış, içinde çeşitli deniz hayvanları numunelerinin olduğu cam kavanozlar ile bir nevi teşhir salonu gibiydi. Bu odanın yanında ufak bir ofis vardı, burada da bir kasa ile dosya dolabı ve onların arasında da ne sebeble muhafaza edildiği belli olmayan çıngıraklı yılanların kafesi bulunuyordu. Kasanın üzeri daima kırtasiye malzemeleri ve dosyalarla dolu olurdu. Ed bu dosyaları ve kâğıtları çok severdi. Hiç bir zaman az sayıda istemez, daima bol miktarda ısmarlardı.

Binanın yan tarafında, denize karşı iki oda daha vardı. Bu odaların birisi süratle üreyen beyaz farelere ayrılmıştı. Burası düzenli bir şekilde temizlenmediği takdirde — ki böyle temizlendiği pek nadirdi— fena halde kokardı. Diğer odada ise mikroskoplar, cam levhalar, laboratuarın gelirinde önemli bir yer tutan nazik mikro organizmaların hazırlanması, kurutulması için gerekli aletler bulunurdu. Bodrum katında daha büyük hayvanların muhafazası için kavanozların, sarnıçların olduğu büyük bir depo ile çeşitli araştırmalarda kullanılan kedi, köpek, kurbağa gibi hayvanları öldürmek ve mumyalamak için kullanılan aletler vardı.

Bu evin ismi Pasifik Biyoloji Laboratuarı Şirketi idi. Kaliforniya Eyaleti kanunlarına göre kurulmuş olmalıydı. Ed'in ölümünden sonra bu şirketin de tasfiye edilmesi gerekiyordu, ancak şirketin sermayesinin kimden geldiğini, Ed'in hissesinin ne olduğunu anlamak asla mümkün olmadı. Ed, yaptığı araştırmalara ait dosyaları gayet muntazam tutmasına rağmen, iş mektuplarını bazen haftalarca açmadığı olurdu.

Yirmi yıl bu iş nasıl yürümüştü, bunu kimse anlamadı, ama zaman zaman aksamasına rağmen yürümüştü işte. Bazen sistemli ve verimli bir şekilde hamle yapar, ondan sonra aylarca yorgun bir durumda kalırdı. Bazen siparişler üst üste gelirdi. Bir keresinde, gene böye bir yorgunluk devresinde birisi Ed'e posta ile bir paket içinde peynirli kurabiye yollamıştı. Fakat Ed, pakette kendisine her zaman gelen malzemelerden bir şey olduğunu sanarak paketi üç ay sonra açmıştı. Eğer içinde ki not olmasaydı ne olduğunu anlamamıza imkân yoktu. Not'ta «Bu peynirli kurabiyeleri derhal ye. Çok nefis.» diye yazıyordu.

Masasının üzerinde sık sık açılmamış mektuplar kümelenir ve bir müddet sonra adeta beklemekten yorulmuş gibi masanın üzerinden kayarak yere düşerlerdi. Ed, bir hafta içinde cevap verilmemiş olan mektupların genellikle artık cevaba ihtiyaç göstermiyeceği teorisine tam manası ile inanmış bir insandı. Fakat bu konuda biraz daha ileri gitti ve bir ay içinde açılmamış mektupların artık açılmaya da ihtiyaç göstermiyeceğine karar verdi.

Fakat yukarıdaki cümleye bakıp bu konuda Ed hakkında kat'i bir yargıya varmamak gerekir. Ed, bir çok insanla çok değişik ve çeşitli konularda mektuplaşırdı. Bu mektuplara derhal ve oldukça uzun cevaplar yazar ve genellikle daktilo kullanırdı. Kâğıttan tasarruf etmek için de tek aralıklı yazardı. Ed'in bu daktiloyu da alması büyük bir olay olmuştu. Zira normal daktiloların sahip olduğu bir çok işaretlerin biyolojik işaretler ile değiştirilmesini istediği gibi, bir kaç yabancı lisana has işaretlerinde, meselâ Fransızca'nın bütün aksanları, İspanyolca'nın tildi, Almanca'nın çok kullanılan bir kaç gotik harfi de bulunsun istedi. Bu işaretleri nadiren

kullanırdı, fakat onların daktilosunda olması hoşuna gidiyordu.

Ed'in laboratuarındaki günlerini iki devreye ayırmak mümkündür: Yangından önceki devre ve yangından sonraki devre. Yangın bir çok bakımlardan çok ilgi çekiciydi.

Bir gece bütün rıhtım boyundaki elektrik devresinde bir arıza oldu ve 220 voltun beklendiği bir anda birdenbire iki bin volta yakın bir ceryan geliverdi. Daha sonraki yapılan mahkemelerde elektrik kumpanyası suçsuz bulunduğu için bu Allahın işi olmalıydı. Her kimin işi olursa olsun, Sardalye Sokağı bir anda alevler içinde kaldı. Ed uyandığı vakit laboratuarı alevler içindeydi. Daktilosunu kaptı ve zemin kata inerek tam vaktinde arabasını dışarı çıkardı ve çıkarması ile birlikte bina çöktü. Ayağında pantolonu yoktu, fakat daktilosu ile ulaştırma vasıtasını kurtarmıştı. Bu tercihi yaptığı için daima kendini tebrik ederdi. Büyük bir sabırla meydana getirdiği ve içinde bir daha asla yerlerine konamıyacak eserlerin bulunduğu ilmi kütüphanesi kül olmuştu. Bütün güzel, aletleri, mikroskopları, kavonozları, biriktirdiği herşey gitmişti. Daktilosunun ve otomobilinin yanı sıra bir şey daha kurtulmuştu.

Ed'in son derece güzel bir kasası vardı. Bu o kadar güzel bir kasaydı ki, Ed bazen, yolunu şaşırmış, romantik bir hırsızın içinde bir şey var sanarak onu açmaya kalkışıp, o güzel mekanizmasını bozar, mahveder korkusu ile endişeye düşerdi. Bunun için kasayı hiç kilitlemediği gibi, kendiliğinden kilitlenmemesi için tahta takozlarından bir tertibat yapmıştı. Ayrıca kasanın kilitli olmadığını herkesin anlaması için kilit

mekanizmasının üzerine bir not yazıp yapıştırmıştı. Esasında kasanın içine koyabileceği bir şeyi de yoktu. Böylece kasa Sardalye Sokağının sineklerini çeken bir yer haline geldi. Zira Sardalye Sokağının balık artıklarından bıkan sinekler kendilerine başka yiyecekler arıyorlardı ve Ed meşhur kasasının içinde kendi yiyeceklerini saklıyordu.

Şimdi biz gene yangına dönelim. Küller soğuduktan sonra kasayı zemin katta yan devrilmiş durumda buldular. Üst katın döşemesi çökünce o da buraya düşmüş olmalıydı. Mükemmel bir kasa olmalıydı, zira açtığımız zaman içinde yarısı yenmiş elma tatlısı, iki yüz elli gram kadar Gorgonzola peyniri ve evvelce açılmış bir sardelye balığı kutusu bulduk. Sardalyalar hariç diğer yiyecekler olduğu gibi kalmıştı, sadece balıklar biraz kurumuştu. Ed kasaya hayran kaldı ve kasanın ne kadar iyi bir kasa olduğunu göstermek istediği vakit hep bu olayı misal verdi. İçinde kıymetli şeyler olduğu takdirde kasanın bunları da koruyacağını söylerdi. «Gorgonzola peyniri ne kadar nazik bir yiyecektir, bilirsiniz,» dedi. «Kasanın içi fazla ısınmış olmamalı. Peynir hala lezzetli.»

Çok okumuş bir insan olmasına rağmen, veya belki de bu yüzden Ed bazı saf niteliklere sahipti. Yangından sonra elektrik şirketi aleyhine bir sürü dava açıldı. Davalar, sonradan yanlış olduğu ispatlanan şu nazariyeye dayanıyordu. Eğer bu yangın şirketin bir hatası veya ihmali yüzünden çıkmışsa, şirket zararı ödemeliydi.

Pasifik Biyoloji Laboratuarı şirketi de davacılardan biriydi. Ed, Salinas'daki Yüksek Mahkemeye şahitlik etmeye gitti. Gerçeği mümkün olduğu kadar eksiksiz

ve açık olarak anlattı. Doğru şeyleri sever ve onlara inanırdı. Sonra jüri ve mahkeme onu o kadar cezbetti ki, bir deniz hayvanının yeni türleri üzerinde inceleme yaparken sarfetmiş olduğu aynı objektif dikkatle kanunî sistemi tetkik edebilmek için mahkemede bir dolu zaman sarfetti.

Daha sonraları sakin bir şekilde ve belirli bir hayretle, «Görüyorsunuz ya, basit bir mesele hakkında yanılmak ne kadar kolay,» dedi. «Şimdiye kadar kanunî sistemin insanlarla maddeler arasındaki ilişkilerde gerçeği bulmak maksadı ile düzenlendiğine inanmıştım — daha doğrusu bana öyle gelmişti. Ama bu arada bir şeyi unutmuşum veya hiç düşünmemişim. Her iki taraf da kazanmak istiyor ve bu faktör objektif gerçeçeği ortadan silecek kadar davanın özünü değiştiriyor. Şimdi şu yangın işini ele alalım.» diye devam etti, «her iki taraf da kazanmak istiyordu ve bu arada gerçekle ilgilenen kimse yoktu. Aslına bakarsanız her iki taraf da bir bakıma gerçekten nefret ediyordu.» Bu Ed için şaşırtıcı bir buluştu ve üzerinde düşünülmesi gerekirdi. Zira kendisi gerçeklerden hoşlanır ve herkesin de hoşlandığını sanırdı. Bunun aksi olduğunu öğrenmek onu fazla kederlendirmedi. Sadece ilgilendirdi. Bir karınca metodu ile çalışarak laboratuarını ve kütüphanesini yeniden düzenlemeye koyuldu.

Ed'in kelimeleri kullanışı biraz tuhaftı, hatta onu tanıyana kadar insana biraz şaşırtıcı gelirdi. Bir keresinde bir katolog hazırlarken tüccarlara elinde bol miktarda bir cins parazit balık olduğunu bildirmek istedi. Bu balık hem iç yapısı, hem de görünüşü bakımından son derece çirkin bir hayvandı. Hayvan ucubesi gibi bir şeydi. Fakat Ed bunun farkına bile varmadı. Zira bu balığın ona cazip gelen bazı özellikleri

vardı. Katoloğuna şöyle yazdı: «Hazırda bir miktar var, hoş ve güzel parazit balığı.»

Solucanın her çeşidinden hoşlanırdı ve onları o kadar sevimli bulurdu ki sevdiği bir kız için takma bir isim ararken onu «Solucanım,» diye çağırmaya başladı. Kız, Ed'in kendisini niçin bu isimle çağırdığını anlayana kadar biraz surat astı. Oysa Ed kızı sevimli ve ilgi çekici bulduğu için böyle hitap ediyordu. Solucan Ed için bir isim olmaktan ziyade bir sıfattı.

Ed yemekten hoşlanırdı ve kullandığı kelimelerin çoğu yemekle ilgiliydi. Onun çok defa, bir kız, bir deniz havvanı veya bir şarkı için «lezzetli» terimini kullandığını duymuşumdur.

Düşüncelerinin sınırı yoktu. Herşeye karşı ilgi duyardı ve hoşlanmadığı pek az şey vardı. Belki onun hoşlanmadığı şeyleri burada belirtmek yerinde olurdu. Bunlar onun kişiliğini belirten bir anahtar olabilirdi, fakat bana kalırsa böyle bir anahtar olamaz.

Nefret ettiği şeylerin başında ihtiyarlık gelirdi. Ama nefret ettiği bu ihtiyarlığı hep başkalarında düşünürdü, kendinin ihtiyarlıyacağını kabul dahi etmezdi. Yaşlı kadınlardan nefret ederdi ve onlarla birlikte bir odada oturmazdı. Onları kokusundan anladığını söylerdi. Gerçekten de dikkate değer bir koku alma yeteneğine sahipti. Bir odada fare olup olmadığını kokusundan anlardı. Ve onun çalılıklar arasındaki bir çıngıraklı yılanın yerini koklamak suretiyle bulduğunu görmüşümdür.

İnce dudaklı kadınlardan nefret ederdi. «Eğer bir kadının dudakları ince ise bu kadının dolgun olan bir tarafı olamaz» derdi. Bu tam manası ile fiziki bir gözlemdi ve ispat edilebilirdi. Ed bu gözlemin doğruluğu-

na tamamen inanmışa benziyordu, bir bakıma ben de aynı fikirde idim, fakat onun kadar hiddetlenmiyordum.

Fakat ince dudaklı olanlarla bile sırasında arkadaşlık edecek kadar kadınlardan hoşlanırdı. Eğer ince dudaklı bir kız ruj sürmek sureti ile dudaklarını dolgun bir hale getiriyorsa, bu onun için yeterli idi. «Kızın niyeti iyi,» derdi, «fiziki bir dolgunluk var, ve bazen bu da çok hoş olabilir.»

Sıcak çorbadan nefret ederdi ve gayet güzel hazırlanmış bir çorbayı bile, içine soğuk su katarak içerdi.

Aynı şekilde başını ıslatmaktan da hoşlanmazdı. Sular çekildiği vakit hasıl olan gölcüklerde deniz hayvancıklarını toplarken kaşlarının hizasına kadar ıslanırdı, fakat başı daima örtülü ve emniyette idi. Duş yaparken kafasına deriden yapılmış bir başlık geçirir ve bu hali ile çok komik olurdu.

«Zilli moruk» diye bahsettiği bir profesörden nefret ederdi. Bu «Zilli moruk» tan neden nefret ettiğini hiç bir zaman anlayamadık.

Makûl bir sebebe dayanmayan ıstıraplardan nefret ederdi. Bir gece arabası ile bir caddede giderken adamın birinin bir tırmık sapı ile kızıl tüylü bir av köpeğini dövdüğünü gördü. Arabayı durdurdu ve İngiliz anahtarı ile adama hücum etti. Eğer adam kaçmasaydı onu öldürebilirdi.

Her ne kadar yapıca zayıfsa da, kızdığı zaman korku nedir bilmez ve hakikaten tehlikeli olabilirdi. Bir keresinde, gece yarısı, polislerimizden biri tabanca zoru ile bir sarhoşu karakola götürüyordu. Ed polise elleri hücum etti, öfkesi o kadar büyüktü ki, polis sarhoşu bırakmak zorunda kaldı.

Nefreti sadece belirli bir sebebe dayanmayan zalimliğe karşıydı. Birisine ıstırap vermek gerekli ise, o zaman fazla üzülmezdi. Bir keresinde, gene paraca çok sıkıntıda olduğumuz bir sırada üç dolara satın alabileceğimiz bir koyun bulduk. Şimdi bu, inanılmaz bir şey gibi gelir insana, ama öyleydi. Yiyecek ihtiyacımızı bu koyun uzun bir süre karşılıyabilirdi ve bu paraya o günlerde bile kelepir sayılırdı. Koyunu aldık, aldık ama hiç birimiz kesemedik. Ama Ed, hiç heyecanlanmadan hayvanın gırtlağını kesti, biz şaşkın şaşkın bakarken dönerek, isin içine korku girmediği takdirde kan kaybından ölen bir hayvanın hemen hemen hiç ıstırap duymayacağını izah etti. Eğer bıçak keskin ise acılan boyun damarının verdiği acı çok hafif olurdu. Ed de hayvanı hiç korkutmadan çok keskin bir bıçakla boyun damarını yarmış ve muhtemelen hayvanın ölürken çektiği ıstırap bizim ikinci derecede, manen çektiğimiz ıstırabın yanında pek hafif kalmıştı.

Normal insanlardaki fiziki acılara karşı duyguları da filozofça idi. İnsanların başına gelen şeylerin sadece o ana mahsus olmayıp milyonlarca yıldan beri olageldiğini söylerdi. «Bunun için,» derdi, «başa gelebilecek her şey için insan bünyesinde bu şeyle baş edebilecek bir kanal veya mekanizma mevcuttur. Bu kanal tarih öncesi devirlerinden beri vardır ve genler vasıtası ile nesillerden nesillere intikâl etmektedir.»

Bir gözlem veya bir deney için sarfedilmediği takdirde zaman kavramından hiç hoşlanmazdı. Değişmez bir şekilde ve bilerek bütün randevülerine geç kalırdı. Bir keresinde, bütün hayatının saatin saniye kolu ile düzenlendiği bir demiryolu kumpanyasında çalıştığını söylemişti ve bu nefreti işte o zaman kazanmıştı. Bildiğim kadarı ile sadece bu demiryolu kumpanyasının hi-

kâyesini anlatırken zamandan konuşurdu. Eğer onu saat yedide bir yemeğe davet ederseniz, muhakkak saat dokuzda gelirdi. Ama diğer taraftan deniz hayvanlarını toplamak için, sular saat 6.53 te çekilmeye başlıyorsa, saat 6.52 de toplama yerinde hazır olurdu.

Bu konunun derinine indikçe, dünyadaki hiç bir kuralın mutlak olmayacağı hususundaki inancım kuvvetlendi. Ed, kendi davranışlarını düzenleyen kuralların varlığından haberdar değildir, fakat bu kuralları başkalarında zevkle izlerdi.

Yıllarca, fazla uzun olmayan, uç tarafı hafifçe sivri bir sakal taşırdı. Bu sakal, onun yarı dindar, yarı yobaz görünüşünü kuvvetlendiren bir unsurdu. Beğendiği kadınlardan biri çenesinin ince olduğunu söylediği için sakal bırakmaya başlamıştı. Aslında çenesi fazla ince değildi, ama o kadın öyle zannettiği müddetçe Ed sakalına itina ile baktı. Bu muhtemelen, gazetelerin reklâm sayfalarında Arrow gömlekleri giyen erkeklerin resimlerinin çıktığı devreye rastlar. O kadının üzerinden bir çok kadın geçtikten sonra da, bu defa Ed alıştığı için sakal bırakmaya devam etti. İkinci Dünya Savaşı sırasında orduda kesilene kadar sakalının muhafaza etti. Sakalı bazı ufak tefek olaylara sebebiyet veriyordu. Küçük çocuklar sık sık Ed'i keçi gibi meleyerek takip ediyorlardı. Onlara karşı mükemmel bir savunma tekniği bulmuştu. Çocuklar pesine takıldıkları vakit, hemen arkasına döner o da onlara melerdi. Bunun üzerine çocuklar daima utanırlar ve usulca Ed'in yanından uzaklaşırlardı.

Ed'in köpekler ile garip, fakat dostane bir ilişkisi vardı, oysa hiç bir vakit bir köpeğe sahip olamadı. Caddede yürüyerek bir köpeğin önünden geçerken onu

saygı ile selâmlar, arabada iken, şapkasını çıkartarak yolun kenarında oturan köpeklere sallardı. Onlardan bir karşılık almazsa küfrederdi. Diğer taraftan kedilere karşı fazla bir sempatisi yoktu. Ama bir kediyi daima büyük bir hayranlıkla hatırlardı. Bu olay, yangından önceki eski günlerde, henüz Ed'in babası sağ iken ve laboratuar'da acaip işlerle meşgûl olurken geçti. Bahis konusu olan kedi Ed'in babasından hoşlanmazdı. Ona karşı olan nefretini belli etmek için de bir taktik bulmuştu. Bu taktik Ed'in pek hoşuna giderdi. Kedi bir rafın üzerine çıkar ve tam Ed'in babası geçerken tuhaf bir ses çıkartarak üzerine atlardı - sadece atlamakla da kalmaz, başka bir şey daha yaparak adamın üzerini kirletirdi.

Ed babasına sevgi ile karışık bir saygı gösterirdi. «Çok zeki bir adamdır,» derdi, «her zaman yanılır. Bir nevi dehadır bu. Bir adam milyonlarca karar veriyor ve hükümlere varıyorsa matematiksel olarak bu adamın yarı yarıya yanılması, yarı yarıya da hak'lı olması gerekir. Ovsa babam her zaman vanılır. Bu bir şans meselesi değil, bir seçim meselesidir ve bence bir nevi dehadır.»

Ed'in babası ,oldukça sakin, çekingen ve yumuşak başlı bir adamdı. Baş ağrıları için o kadar çok aspirin alırdı ki kronik ilâç zehirlenmesinden dolayı üzerinde daima bir durgunluk olurdu. Yıllarca laboratuarın zemin katında deniz aşırı gönderilecek numuneleri paketlemek ve bazı nazik hayvanları bizzat yüklemek sureti ile vaktini geçirdi. En fazla iftihar duyduğu iş bir müzenin kavonozun içine bir insan cenini yerleştirmiş olması idi. Bu bir Çinli ile bir zencinin birleşmesinden meydana gelmiş kimsesiz bir çocuk o'malıydı. Asıkların bir kavgası sonunda, kadına, bilinmeyen bir kimse veya

kimseler tarafından yüksek dozda arsenik verilince kadıncağız ölmüş ve ölümden sonra yapılan otopsi kadının sırrını açığa çıkarmıştı ve bu sır Pasifik Biyoloji Laboratuarı Şirketi tarafından ele geçirilmişti. Çocuk bakımdan fazla bir kıymet ifade etmeyecek kadar geliştiği için Ed'in babasına verilmişti. O da çocuğun minik bacaklarını Buda heykeli gibi birleştirmiş, ellerini dua pozisyonunda kaldırmış ve müze kavanozunun içine oturtarak sıkıca bağlamıştı. Garip bir görünüşü vardı, zira ana hatları ile bir zenciye benzemesine rağmen içinde bulunduğu koruyucu madde rengini soluk bir fildişi rengine dönüştürmüştü. Baba Ricketts bu eseri ile iftihar ederdi. Çocuklar ve bir çok büyükler bunu görmek için laboratuarın zemin katını ziyarete gelirlerdi. Sardalye Sokağında meşhur olmuştu.

Bir gün bir İtalyan kadını yanlışlıkla laboratuarın zemin katına girdi. Kadın hiç İngilizce konuşamamasına rağmen, baba Ricketts onun da iftihar ettiği eserini görmeye geldiğini sandı ve onu kadına gösterdi. Bunun üzerine kadın, adamın hayret dolu bakışları önünde derhal soyunarak sezeryan yarasını gösterdi.

Kediler Pasifik Biyoloji Laboratuarı için değerli bir gelir kaynağı idiler. Kloroform ile bayıltıldıktan sonra, kanı akıtılan kedilerin damarları içine koruyucu ve renkli bir mayi zerk edilir ve bu kediler anatomi çalışmaları için okullara satılırdı.

Örneğin yirmibeş kedilik bir sipariş geldiği vakit bunları tedarik etmenin bir tek yolu vardı, zira Hayvanları Koruma Derneği Laboratuar çalışma maksatları için kedilerin toplanmasına müsaade etmiyordu. Ed civardaki küçük çocuklara, getirecekleri her kedi için yirmibeş sent vereceğine dair haber yayıyordu. Monterey'-

de kedi seven küçük çocukların bu haber üzerine nasıl değiştiklerini görmek Ed'i biraz kederlendiriyordu. Kendi kedilerini, teyzelerinin kedilerini, komşularının kedilerini, getirerek satıyorlardı. Bir kaç gün süre ile çuvallar içinde kediler bodrum katına getirilirken evin içinde bir telaş olurdu. Sonra, saf, masum yüzlü bu minik kedi katilleri çeyrek dolarlarını alarak altı patlar ve oyuncak tabanca kapsülü alabilmek için bakkal Wing Chong'un dükkânına dalarlardı. Her ne olursa olsun, bu işten en fazla kârlı çıkan Wing Chong oldu.

Bir keresinde, sadece iyi cins kedileri çok seven bir kadın, Ed'e «Böyle şeylerin gerekli olduğunu anlıyorum,» demişti. «Ben çok geniş fikirli bir kadınım. Allaha şükür ki cins kedileri almıyorsunuz.»

Ed ise, «Sadece cins kedileri alırız Madam,» diye ona teminat vermişti. Sokak kedileri çok süratli ve zeki oluyorlar. Sizin kedinizinde aralarında olup olmadığını anlamak için isterseniz bodrum katına bir inip bakın.» Bu geniş fikirliliğe dayanan dostluk o günden sonra fazla yürümedi.

Eğer bir şikâyet veya kedisini tanıyan biri çıkarsa Ed kediyi daima geri verirdi. Bir keresinde çok eski bir numarayı bir kitapta okuyan iki küçük afacan, farkına varıncaya kadar bu numarayı Ed'e iki defa yutturdular. Bir tanesi kediyi satıp parayı aldı, diğeri ağlıyarak içeri girdi ve bu kedinin kendi kedisi olduğunu söyleyerek geri istedi. Üçüncü defa başka bir kedi getirmeleri lâzımdı. Eğer akıllı ve sabırlı olsalardı bu işten bir servet kazanabilirlerdi, ama Ed bile sonunda, üçüncü defa satın aldığı kopuk kuyruklu, parlak sarı renkli kediyi tanıdı.

***

Ed'in söylediğine göre, herkes sonunda biyolojik bir teoriye sahip olurdu. Hatta bazıları bir çok biyolojik teoriler geliştirebilirler. Ed, bu teori hevesine karşı çok anlayışlı davranırdı. Laboratuarına daima böyle garip teori sahipleri doluşurdu.

Örneğin, durduk yerde, tabiatın bir çok yaratıkları arasında paralellikler bulan insanlar vardı. Bunlardan bir tanesi ticari adı «Deniz Tavuğu» olan ve Pasifik'te bulunan tuna balığı ile piliç arasında bir ilişki kurmuştu. Zira «bu hayvanların gözleri birbirine o kadar benziyordu ki.» Ed, adama cevap olarak, daima kat'i yargılara varmaktan çekindiğini, ancak piliç ile bir okyonus yaratığı arasında uzak, yakın bir ilişki olmasının imkânsız olduğunu söyledi.

Bir gün laboratuara, son moda çift düğmeli bir ceket giymiş, vadi zambağı kokan ve esrarlı bir havası olan genç bir Çinli geldi. Aşağı yukarı yirmiüç yaşlarında vardı ve konuşması liseli bir Amerikalı gencin konuşmasını andırıyordu. Esrarlı bir şekilde Ed'i yalnız görmek istediğini söyledi. Ed memnuniyetle bu muammayı kabullendi ve beni'm onun ortağı ve sırdaşı olduğumu söyledi. Ağır ve fısıltılı bir sesle konuşmaya başladık.

Misafirimiz, «Sizde kedi kanı bulunur mu?» diye sordu.

Ed, «Hayır,» diye cevap verdi. «Hazırda yok. Kedileri öldürdüğüm vakit kanlarını alıyorum. Ne için istemiştiniz?»

Misafirimiz yavaşça, «Bir deney yapıyorum,» dedi. Sonra onun deneyine ve yargısına inanmamız için ceket yakasının arkasını çevirerek mektupla detektiflik öğre-

ten bir okula ait rozeti gösterdi ve arkasından bu rozetin ifade ettiği anlamı kuvvetlendirmek için aldığı diplomayı çıkardı. Ondan hoşlanmıştık. Fakat kedi kanını ne için istediğini izah etmedi. Ed, bundan sonra bir miktar kedi kanı saklıyacağına dair söz verdi. Hepimiz başlarımızı esrarlı bir şekilde ileri geri salladık ve misafirimiz parmak uçlarına basarak odayı sessizce terketti.

Esrarlı şeyler laboratuardan eksik olmazdı. Bir gece, daha sonraları bir hikâye yazmak için faydalandığım bir şey oldu. Daha doğrusu olayı olduğu gibi, hiç değiştirmeden yazdım. Bunun ne anlama geldiğini bilmiyorum ve yazdıklarımın felsefik gayesini soran mektuplara da cevap vermek adetim değildir. Olay kısaca şöyleydi: Bir gece çıngıraklı yılan satın almak isteyen bir kadın geldi. Yılanın erkek olmasını istiyordu. O sırada elimizde bir tek çıngıraklı yılan vardı ve bunun erkek olduğunu biliyorduk. Zira son günlerde kafeste bulunan diğer bir yılanla çiftleşmişti. Kadın yılanın ücretini ödedi ve karnının doyurulması için ısrar etti. Yılanın önüne atmamız için de beyaz bir farenin ücretini ödedi. Ed fareyi kafese attı. Yılan fareye çarparak ödürdü, sonra yutmak üzere çenelerini oynattı. İşin ürkütücü olan tarafı şuydu ki, olayı yakından izleyen kadın tıpkı yılanın yaptığı gibi çenelerini oynattı ve ağzını uzattı. Fare yılan tarafından yutulduktan sonra kadın bir yıllık farenin temini için gereken ücreti ödedi ve tekrar geleceğini söyleyerek çıkıp gitti. Fakat hiç bir zaman geri gelmedi. Kadına ne oldu, bu işi niçin yaptı bilmiyorum. Seksüel bir manyak mıydı, zoofilik hastalığı mı vardı, yoksa midevi bir eğilimle mi bu işi yaptı. hiç bir vakit anlıyamadık. Bu olayı olduğu gibi yazdığım vakit garip bir tepki ile karşı-

laştım. Eleştiricinin biri, bunun sadece fena hikâyelerden biri olmayıp şimdiye kadar okuduğu en berbat hikâye olduğunu yazdı. Yılan isteyen bir çok sipariş aldık. Din unsurları beni insan hayalini bozmakla suçlandırdılar ve adamın biri, hikâyede kayaların üzerinde ölen Musa'nın sembolizmini bulduğunu söyledi.

Esrarlı olayların sadece bir kaçından daha bahsedeyim. Örneğin, bir çiçek olayı vardı. Uzun bir süre laboratuarı gözlemiş olması gereken birisi biz herhangi bir sebeble dışarı çıktıktan sonra kapının eşiğine beyaz çiçekler sıralıyordu. Bu bir kaç kere tekrarlandı ve görünüşe bakılırsa bizim için bir ihtardı. Daha evvel kuzeyde yaşayan kızılderililer arasında böyle bir adet olduğunu duymuştum. Güya bu çiçekler üzerine basan kimselere ölüm getirirdi. Ama bu çiçekleri bizim kapının eşiğine kim, ne maksatla koyuyordu, bunu hiç bir zaman anlayamadık.

Ku Klux Klan'ın bütün milleti korkuya saldığı günlerde bizim laboratuarımız da bu korkudan nasibini aldı. Üzerinde «Sizi gözlüyoruz. KKK» yazılı küçük kırmızı kartları bir kaç defa kapının altından içeri attılar.

Esrarengiz şeylerin Ed Ricketts üzerinde kötü bir tesiri vardı. Mistisizmin bütün düşüncelerinden ve gösterişinden nefret ederdi. Falına baktırmakta ve el çizgilerinden geleceğini öğrenmekten, eğlence maksadı ile olsa dahi, nefret ederdi. Hayalet hikâyeleri onu o kadar fazla kızdırırdı ki, birisi böyle bir hikâye anlatırken odayı terkederdi.

Bir süre sonra Ed'in babası öldü. Zemin katı ile yukarıda bulunan ofis arasında dahili bir telefon bağlantısı vardı. Babasının ölümünden sonra Ed bana

uyanıkken kabus gördüğünü söyledi. Bu dahili telefon çalacak ve Ed ahizeyi haldırdığı zaman babasının sesini duyacaktı. Bunu okadar fazla hayal etmişti ki adeta bütün benliğini kaplamıştı bu. Birisinin ona kötü bir şaka yapabileceğini, bu bakımdan iki telefon arasındaki rabıtayı kesmesinin iyi olacağını tavsiye ettim. Tavsiyemi derhal yerine getirdi, hatta daha da ileri giderek iki telefonu da kaldırdı. «Aradaki bağlantıyı kesmek daha da fena olabilirdi,» dedi. «Buna dayanamazdım.»

Eğer birisi böyle bir şaka yapmaya kalkışsaydı, inanıyorumki, Ed geçirdiği şokun tesiri ile hastalanabilirdi. Kapıdaki beyaz çiçekler bile onu çok rahatsız etmişti.

Düşüncelerinin sınırı yok demiştim, ama şimdi bunun pek doğru olmadığını anlıyorum. Zihnine metafiziksel veya ekstra - fiziksel konuları düşünmeyi yasak etmişti ve zihni ona itaat etmeyi kabul etmiyordu.

Sardalye Sokağında hayat garip, sevimli ve gürültülü idi. Pasifik Biyoloji Laboratuarı karşısındaki caddede Monterey'in en büyük, en kibar ve en saygıdeğer genel evi vardı. Bu genel evin sahibi ve işleticisi çok şişman bir kadındı. Sınırlı bir fazilet anlayışı ile yargıları değişik olan bir kaç kişi hariç, eve gelen ve bu kadınla ilişki kuran herkes ondan hoşlanırdı. Geniş yürekli bir kadın ve bir tek husus hariç her bakımdan kanunlara saygı gösteren bir vatandaştı — fahişelik aleyhine çıkan kanunların hiç birini kabul etmezdi. Fakat polis aldırış etmez göründüğü için bundan fazla rahatsız olmazdı.

Mali sarsıntı sırasında Sardalye sokağındaki bir çok fakir ailenin bakkal borçlarını Madam ödedi. Tica-

ret odası herhangi bir maksatla para topladığı zaman iş adamlarının on dolar verdiği yerde Madam da ma yüz dolar verirdi. Bu herhangi bir bağış için de böyleydi. İtfaiyecilerin ve polislerin öksüz çocuklarına, dul eşlerine toplanan paranın yarısını o öderdi. Kötü talih hikâyesi uyduranlara dahi akıllıca ve sabırlı bir şekilde davranırdı. Herkes onu aldatmaya çalışırdı. O ise, söylenilenlerin yalan olduğunu anlasa dahi sesini çıkartmazdı.

Ed Ricketts Madam ile saygılı bir ilişki ve dostluk kurmuştu. Evin işlerine karışmazdı. Cinsi hayatı bu iş için çok karışıktı. Fakat Madam bir çok problemlerini ona getirir, o da düşüncelerinin ve bilgisinin en iyilerini hem ilmî hem de basit yönleri ile ona verirdi.

Genel evde çalışan kızlar arasında sinir hastalıklarına karşı bir eğilim vardır. Sinirli tipler mi bu işe girerler ,yoksa bu iş mi onları sinirli yapar, bilemiyorum. Madam sık sık Ed ile görüşmesi için laboratuara kızlarından birini gönderirdi. Ed büyük bir dikkatle kızı dinler, nadiren karışık olan dertleri ile ilgilenir, sonra sakinleştirici bir sesle onunla konuşur, gramofonunda en sevdiği parçaları çalardı. Genellikle kız onun gücü ile takviye edilmiş bir durumda geri dönerdi. Asla nasihat vermeye teşebbüs etmezdi. Daha ziyade meseleyi sükûnetle ve sadelikle inceler ve kızı endişeye sevk eden nedenleri ortadan kaldırmaya çalışırdı. Kız aniden yalnız olmadığını, bir çok kimselerin de aynı çeşit problemleri olduğunu — kısaca kendi derdinin benzeri olmayan bir dert olmadığını — anlar ve ondan sonra genellikle kendini daha iyi hissederdi.

El ile Madam arasında üzerinde fazla konuşulmayan, fakat kuvvetli bir ilişki vardı. Madam'ın dışarıya

içki satma yetkisi yoktu. Fakat Ed, çok sık, gecenin geç saatlerinde birasız kalırdı ve o saatte Madam'ın evinden başka her yer kapalı olurdu. Ondan sonra her iki tarafında çok zevk aldığı bir oyun oynanırdı. Ed karşıya geçerek Madam'dan kendisine bir miktar bira satmasını rica ederdi. Madam her seferinde, dışarıya içki satmak yetkisi olmadığını izah ederek Ed'in bu teklifini reddederdi. Bunun üzerine Ed omuzlarını silker, rahatsız ettiği için özür dileyerek laboratuarına dönerdi. On dakika sonra merdivenlerde hafif ayak sesleri duyulur ve kapı vurulurdu. Ondan sonra birisi koşarak merdivenlerden inerdi. Ed uygun bir süre bekler ve kapıyı açardı ve kapının eşiğinde bir kese kâğıt içinde altı şişe buz gibi bira bulurdu. Madam'a asla bundan bahsetmezdi. Bu oyunun kurallarını bozmak olurdu. Fakat Madam'ın yardıma ihtiyacı olduğu vakit ona saatlerini vererek borcunu öderdi. Üstelik bu yardım daima hatırı sayılır cinsten olurdu.

Bazı zamanlar, en disiplinli genel evlerde bile olduğu gibi, cumartesi geceleri Madam'ın evinde de kavga çıkardı. Aşk ile şarab bir araya geldiği vakit böyle kavgaların çıkması normaldir. Ancak, Madam böyle ufak bir mesele için polisi ve doktoru rahatsız etmek istemezdi. O zaman iyi dostu Ed gelerek, kesik yüzleri, parçalanmış kulakları, kanayan ağızları tedavi ederdi. İyi bir operatördü ve bu konuda hiç şikâyet olmazdı. Ve tabii kimse bundan bahsetmezdi, zira Ed tıp doktoru değildi ve insan sevgisi hariç başka herhangi bir konu üzerinde çalışma yapmak yetkisine sahip değildi. Madam ile Ed karşılıklı olarak birbirlerine büyük saygı gösterirlerdi. «Müthiş bir kadın» derdi Ed, «keşke herkes onun kadar iyi olabilse.»

***

Madam nasıl hayatından usanmış her talihsizin hedefi ise, Ed de Sardalye Sokağının bazı sakinlerinin kabiliyeti ile geliştirilmiş bazı oyunların kurbanı idi. Sardalye Sokağında oturan insanlar Ed'i gerçekten severlerdi, fakat bu sevgi, Ed'den bir şeyler koparmak için yaptıkları plânların uygulanmasına engel olmazdı. Hemen hemen her zaman, Ed, daha oyun oynanmadan sonunun nereye varacağını bilir ve dolambaçlı sözler isteğe varmadan elini cebine atardı. Ancak, parayı çıkarmadan evvel adamın hikâyesinin sonuna gelmesini sabırla beklerdi. «Parayı bu şekilde kazanmak onlara büyük zevk veriyor,» derdi.

Asla fazla vermezdi. Zaten asla fazla parası olmadı. ama bu aldatma oyunundaki büyük tecrübesine rağmen, arada sırada cesur ve hayali geniş birinin esas probleme yaklaşmak için seçtiği yola hayran olmaktan kendini alakoyamazdı.

Bir gece, laboratuarın bodrum katında ufak bir balığa iğne yaparken çok iyi tanıdığı biri neş'eli bir yüzle yanına geldi.

«Çok mutlu bir adamım ben,» diye söze başladı adam ve arkasından «ye, iç, keyfine bak,» felsefesine nasıl vardığını izah etti.

«Benim hiç bir şeyim yok zannediyorsun, değil mi Eddie,» diye devam etti adam. «Fakat benim sadece dış görünüşüme bakarak içimde neler olduğunu anlaman mümkün değildir ki.»

Ed huzursuz bir şekilde kıpırdadı, tuzağın kurulmasını bekliyordu.

«Ruhum huzur içinde Eddie. Uyuyacak bir yerim var, bir saray değil belki, fakat rahat. Çok sık aç kal-

mıyorum. Ve her şeyden önemli dostlarım var. Sanırım arkadaş bakımından benden daha talihli biri bulunamaz.»

Ed doğruldu. İşte geliyor diye düşündü.

«İşte böyle Ed,» diye adam devam etti, «bazı geceler yatağıma sırt üstü yatıp Tanrıma beni yarattığı için şükrediyorum. Bir insan ne ister Eddie — yiyecek bir şey, başının üzerinde bir dam ve içki, kadın — ve sigara nevinden bir kaç küçük şey.»

Ed, adamın neticeye doğru yaklaştığını hissetti. «İçkim yok,» dedi.

Adam gururla başını kaldırdı, «İçki içmiyorum artık,» dedi, «duymadın mı?»

«Ne kadar istiyorsun?» diye sordu Ed.

«Sadece on sent, Eddie yavrum. Bir iki torba tütün alabilmek için, Torbaların içinden çıkan kahverengi kâğıtları kullanabiliyorum ben, hatta onları seviyorum bile.»

Ed çıkartıp adama bir çeyrek dolar uzattı. Adam sevindi. Bir bakıma Ed de memnundu. «Bir çeyrek dolara böylesine bir sanat gösterisini dünyanın neresinde bulabilirsin?» dedi. Bu seyrettiği oyunun bir çeyrek dolardan daha fazla edeceğine inanıyordu. Fakat adama bunu söylemedi.

Bir başka defa, Ed yolun karşısındaki Wing Chong'un dükkânına bir kaç şişe bira almak için gidiyorudu. Başka bir müşterisi dükkânın karşısındaki çöplüğün içinde rahat bir şekilde oturmuştu. Ed'in elindeki boş bira şişelerine şöyle bir göz attı.

«Hey doktor,» diye bağırdı, «İdrar zoruna en iyi ne gelir?»

Ed bu defa kendisi için kazılan kuyunun içine düştü. «Biradan daha iyi gelen bir şey olacağını sanmıyorum.»

Adam Ed'in elindeki boş bira şişelerine baktı ve sonra çaresizlik içindeymiş gibi omuzlarını silkti. Ancak ondan sonra Ed durumu anladı. «Gel bakalım,» diye söylendi ve Wing Chong'un dükkânında birlikte bira içtiler.»

Ed daha sonra bu olayı bize anlatırken hayranlığını gizliyemiyordu. «O birayı içebilmek için o adamın katlandığı sıkıntıyı tahayyül edebiliyor musunuz? Evvela idrar zorunun ne olduğunu bir yerden öğrenmesi lazım. Sonra da ben bira almaya gittiğim sırada o çöplüğün içinde bulunacak şekilde bir plân yapmalı. Ve birazda aklımdan geçenleri okuyabilmeli. Yaptığı plânın herhangi bir kısmında ufak bir aksaklık olursa plân tamamen başarısızlığa uğrar. Bence hayret edilecek bir şey bu.»

Plânın hayret edilmeyecek yegâne tarafı, Ed bira almaya gittiği vakit o çöplükte bulunmaktı. Zira Ed o kadar sık bira almaya giderdi ki. Hatta bazen fazla bira aldığı ve biralar soğukluklarını kaybettikleri vakit ısınmış biraları soğukları ile değiştirmek için Wing Chong'un dükkânına gittiği çok olurdu.

Sadece zekâları ve vakit buldukça konserve fabrikasındaki ufak tefek işlerle hayatlarını kazanan bu avantajcılar sınıfı gerçekten ilgi çekici bir gruptu. Ed onlara hayran olmaktan kendini alamazdı.

«Benim kişiliğimi de, direnmemi de matematik-

sel olarak hesaplamışlar,» derdi. «Beni kendimden daha iyi tanıyorlar. Fazla basit bir insan da sayılmam. Benim muhtemel tepkilerimi hesap etmede daima isabetli davranıyorlar.»

Onların böyle ufak tefek zaferleri genellikle Ed'i sevindirirdi. Asla ona fazla pahalıya mal olmazdı bunlar. Daima daha önceden cebindekilere nasıl bir taarruz olacağını hesaplamaya çalışırdı. Hiç olmazsa sonunda ne olacağını bilirdi. Eninde sonunda sevgili düşmanlarının cesareti, icad ve düşünce hürriyeti onu bir hayranlık duygusu içinde bırakırdı.

Arada sırada bu çocuklardan birini kendisine hayvan toplaması için kiralar ve muayyen bir para öderdi, kurbağalar için şu kadar, yılanlar veya kediler için bu kadar.

Toplayıcılarından birinin ismi Al olsun. Bu onun ismi değildi. İşin başlarındayken bir olay, Ed'i Al'ın yaratıcı zekâsına hayran bırakmıştı. Ed'in kedilere ihtiyacı vardı ve çok çabuk ihtiyacı vardı. Al bu kedileri buldu, ve çok çabuk buldu - güzel, şişman kediler, ve ancak operasyonun sonunda Ed bütün kedilerin erkek olduğunu anladı. Uzun bir süre Al bu metodla kedi topladı ve nihayet günün birinde bize sırrını açıkladı. Al Tanrısına kavuşalı çok oldu ve artık kedilere ihtiyacı olmadığı için şimdi onun sırrını burada açıklamanın bir sakıncası yoktur sanırım.

«Çifte tuzak yaptım,» dedi, «büyük bir kafes içinde küçük bir kafes. Sonra ufak kafesin içine güzel, sevimli bir dişi kedi koydum. Ve inanırmısın Eddie, bir gecede on tane erkek kedi yakaladığım oldu. Gayet basit değil mi Ed? Aynı şekilde bir tuzağa, ben de her cumartesi gecesi yakalanıyorum. Zaten bu fikir de ora-

dan aklıma geldi.»

Al o kadar iyi bir toplayıcı idi ki zamanla laboratuarda ufak tefek işler yapmaya başladı. Ed ona hayvanlara iğne yapmasını, onlara zerk edilecek renkli sıvının cam bir kap içinde hazırlanmasını ve çok nazik olmayan bazı hayvanların ne şekilde muhafaza edileceğini öğretti. Al yaptığı işten fevkalâde gurur duyuyordu ve ilmî bir takım kelimeleri yanlış telâffuz etmesi ve kendisine bir profesör havası vermesi Ed'in pek hoşuna gidiyordu. Sonunda Al'ın devamlı bir alkolik olduğunu unutacak kadar ona itimat etmeye başladı.

Bir keresinde fazla miktarda köpek balığı gelmişti laboratuara ve o sırada Ed bir eğlenceye gideceği için balıklara iğne yapmasını Al'a tembih etmişti. Eğlence geç vakitlere kadar sürdü. Ed döndüğü vakit zemin katının bütün ışıkları yanıyordu. Laboratuar bir harabe halindeydi. Kırılmış bardaklar etrafa saçılmış, devrilen bir fıçıdan akan formaldehyd bütün her tarafı kaplamıştı. Raflarda duran kavanozlar yere düşmüş ve çoğu kırılmıştı. Adeta içeride bir kasırga esmiş ve her şeyi silip süpürmüş gibiydi. Al ortada yoktu, fakat pantolonu ortadaydı ve nereden geldiği belli olmayan bir otomobil koltuğu vardı.

Ed hırstan yüzü bembeyaz olmuş bir şekilde cam kırıklarını süpürmeye başladı. Ortalığı bir hayli temizlemişken, sırtında acayip bir uzun palto ve ayaklarında lâstik çizmeler olduğu halde Al içeri girdi. Ed'in kızgınlığı son derecesini bulmuştu. Ed'in üzerine yürüdü.

«Seni... çocuğu seni,» diye bağırdı. «İşin bitene kadar ayık dolaşamaz mıydın?»

Al bir senatör edası ile elini havaya kaldırdı. «Devam et Eddie, ne istersen söyle,» dedi. «Seni affediyorum.»

«Beni af mı ediyorsun?» diye bağırdı Ed. Neredeyse Al'ı öldürecekti.

Al kederli ve ağır başlı bir işaretle Ed'i durdurdu. «Bunu hakettim Eddie,» dedi. «Sen devam et, istediğin kadar küfür et bana. Sadece neye üzülüyorum, biliyormusun, bunlar bana hiç tesir etmeyecek.»

Ed fuzursuz bir şekilde, «Sen neden bahsediyorsun Allah aşkına?» diye sordu.

Al döndü ve paltosunun eteklerini açtı, ayağındaki lâstik çizmeler hariç tamamen çıplaktı.

«Eddie dostum,» dedi, «deminden beri bu kılıkla sokaklarda dolaşıyorum. Bak şimdi, ben bunu yapabiliyorsam, tamamen duygusuz bir insanım demektir. Dolayısı ile bütün söylediklerinin bu kalın deriden içeri girip bana tesir etmesi imkânsız gibi bir şey Onun için seni affediyorum.»

Ed'in kızgınlığı bir anda derin bir hayret içinde eriyip gitti. Sonraları bu olayı anlatırken, «Eğer Al o eşsiz zekâsını içki araklamanın yollarını bulmaktan başka bir alanda kullansaydı, ne olurdu bilemiyorum,» dedi. Sonra devam etti. «Ama öyle yapmamış. Zekâsını daha zor ve karışık bir alanda kullanmayı tercih etmiş ve bu alanda büyük bir başarı sağlamış. Başka bir iş, örneğin, uluslar arası bankacılık, al için daha kolay bir iş sayılırdı.»

Al evliydi, fakat karısı ve ailesi ,onun faaliyetlerini sınırlayıcı bir etken olamıyorlardı. Sonunda, Al'ın

gene böyle en azgın olduğu bir devrede, karısı selâmeti onu hapse attırmakta buldu.

Bir keresinde Al şöyle demişti. «Yeni işe alınan polisleri denemek için ne yapıyorlar, biliyor musunuz? Onu Sardalye sokağına gönderiyorlar. Eğer beni yakalarsa ne âlâ. Eğer yakalayamazsa onu işe almıyorlar.»

Al, eski, kırmızı tuğladan yapılmış Salinas hapishanesinden hiç hoşlanmazdı. Sıkıntılı ve sağlık şartlarına uygun bir yer olmadığını söylerdi. Fakat yeni bir hapishane inşa edildiği vakit, Al burasını o kadar çok sevdi ki, altmış güne mahkûm olmuş yetmiş beş gün kaldı. Monterey'e döndüğü vakit son derece neş'eliydi.

«Eddie,» dedi, «hücrelerde radyo var. Üstelik yeni şerif oyun oynamaya çok meraklı. Mahkûmiyetim sona erdiği vakit bana seksen altı dolar borcu vardı. Oyundan da kaçamazsın ki. Şerif bu. Adama duman attırır sonra alimallah. Ondan kazandıklarımı geri vermek için ister istemez on beş gün daha hapiste kalmak zorundaydım. Bir günde de bütün kazandıklarını kaybedemezsin ki. Belli olur sonra. Fakat şerifin parasını almak hiç doğru olmaz Eddie, hele tekrar hapishaneye dönmek ihtimali kuvvetli ise.»

Gerçekten de Al o kadar sık hapishaneye girmeye başladı ki, sonunda karısı, Al'ın hapishane hayatını ev hayatına tercih ettiğine karar verdi. Akıl almak için Ed'e başvurdu. Gözlerinin etrafı kızarmış, saçı başı dağınık, devamlı olarak burnu akan, ufak tefek bir kadındı.

Acı bir sesle, «İki yakamızı bir araya getirmek için o kadar fazla çalışıyorum ki,» dedi. »Ben böyle çalışırken Al hapishanede yan gelip yatıyor. Artık onun ha-

pise girmesine müsaade edemem. Oradan hoşlanıyor. Al'dan çocuk sahibi olmaktan ve onlara bakmaktan usanmış olduğu belliydi.

Hayatında ilk defa olarak Ed kadının derdine bir çare bulamadı. «Ne yapman gerektiğini bilemiyorum,» dedi. «Ben de senin gibi çaresizim. Onu öldürebilirsin — ama ondan sonra da hayatın tadı kalmaz.»

***

Sardalye Sokağının karışık bir sosyal yapısı vardı. Bu yapıyı bilmeyen bir insan burada daima protokol hatası yapar. Madam'ın kızlarından biri ile sokakta karşılaştığınız vakit onunla konuşamazdınız. Ama selâmlamak hiç hoş karşılanmazdı.

Bir keresinde, laboratuarın penceresinden Ed ile birlikte Scarsdale'de bile eşine rastlanmayan sosyal bir zalimlik seyrettik. Sokağın öbür tarafında, genel ev ile Wing Chong'un dükkânı arasında boş bir arsa vardı. Bu arsada bir miktar paslı, boru, eski bir iki tane kalorifer kazanı ve sardalye fabrikasından atılan iri ağaç kütükleri bulunurdu. Sardalye Sokağının boşgezenlerinden bir grup bu boruların içinde uyurlar ve güneş boruları kızdırdığı vakitler, kertenkeleler gibi çıkarak büyük ağaç kütüklerinin üzerinde otururlardı. Orada sosyal bir ticaret yapılırdı. Birbirlerine olan on sentlik borçlarını öderler veya birbirlerinden on sent borç alırlar, tütünlerini paylaşırlar, içlerinden birisi bir içki şişesini ortaya çıkardığı takdirde onun başına halka olurlardı. Oldukça sefil insanlardı bunlar. Mavi brandadan yapılmış pantolonları, diz kapaklarından ve arkalarından, aşınmadan dolayı beyazlaşmıştı. Ed'in söylediği gibi, bunlar bizim mahallenin Lotüs Yiyicileri idiler, sinire, öfkeye ve hırsa karşı başarılı bir diren-

meyi temsil ediyorlardı.

Ed bu insanlara karşı, güç şartlar altında var olabilmeyi beceren hayvanlara karşı duyduğu hayranlığa benzer bir hayranlık duyardı.

Bu insanlar hakkında onunla bir çok münakaşalarımız olmuştu. Ed, bir bakışta bir yaratığın hayatta ne derece başarılı olduğunu anlamanın imkânsız olduğunu iddia ederdi.

«Düşün bir kere,» derdi. «Eğer dıştan bakarsan, bir bankerin, yahut Sardalye Fabrikası sahibinin, yahut Monterey valisinin başarılı insanlar olduğunu söyleyebilirsin. Ama bu grup insanlar arasında sık görülen ülserleri, kalp hastalıklarını, tansiyon yüksekliklerini düşün. Ama şu karşıda gördüğün insanlar arasında karaciğer sirozundan başka bir hastalığa rastlıyamazsın.» Hayranlıkla dilini şaplatırdı. «Bu bir paleantoloji kuralıdır azizim. Bu cins yaratıkların üzerinde tabiatın güçlüklerine karşı bir zırh vardır. Büyük sürüngenleri düşün. Onların da tabiatın güçlüklerine karşı üzerlerindeki zırhlardan başka hiç bir korunma vasıtaları yoktur. Oysa içten ve dıştan gelecek bütün düşmanlara karşı gayet mükemmel bir savunma yapabilirler.»

Fakat, Ed, bu serserilere hayran olduğu kadar, onların George'a, genel ev'in muhabbet tellalına karşı gösterdikleri sosyal zalimliğe de o kadar üzüldü.

George yakışıklı, biraz züppece giyinen ve son derece kibar bir insandı.

Evdeki kızların üzerinde büyük bir hakimiyeti vardı. Kızlara giden yol mutlaka ondan geçerdi. Saçları koyu, dalgalıydı. İyi bir maaşı vardı, yemeklerini genel ev'de yerdi ve zaman zaman kızlardan da para

koparırdı. Başka bir deyimle zengin bir adamdı. Kızkanılacak kadar iyi bir kavgacı idi — bir mesele fazla karıştığı vakit halletmek için rahatça bir kaç kişinin gözünü patlatabilirdi. Tek bir kelime ile onu «mutlu» bir insan olduğunu kabul edebilirdiniz. Ancak, onun böylesine «mutlu» olduğunu kabul etmek için gerçek ruhunu bilmemek gerekir. İşte Ed ile ben tesadüfen onun gerçek ruhunu öğrendik.

George yalnız bir insandı. Erkeklerden arkadaş istiyordu, erkeklerin dostluğuna, sıcaklığına, sertliğine, münakaşalarına ihtiyacı vardı. Kadınların parfümlü, sinirli, permanantlı dünyasından, esrarlı hallerinden usanmıştı. Belki de kadınlar üzerinde kurduğu hakimiyet ile böbürlenebileceği bir kimsesi yoktu ve bu canını sıkıyordu.

Onun kütükler üzerinde oturan serseriler ile dostluk kurmak için çalıştığını gördük, fakat hiç biri yüz vermedi. Bir muhabbet tellalını, sosyal olarak kendilerinden çok aşağı seviyede görüyorlardı. George çöplüğe gelip onların yanına oturduğu vakit hepsi arkasını dönüyordu. Ona hakaret etmiyorlar, veya yanlarından uzaklaşmasını söylemiyorlardı, ama onunla arkadaşlık da etmiyorlardı. Eğer o geldiği sırada bir münakaşa alıp yürümüşse, derhal bu münakaşayı kesiyorlar ve etraf derin bir sessizliğe gömülüyordu.

George bu isteksizliğin farkındaydı ve fena halde üzülüyordu. Pencereden onu seyrederken üzüntülü halini ,sıkıntısını sezebiliyorduk. Onlarla arkadaş olabilmek için büyük bir çaba sarfediyordu. Yaptıkları en basit şakalara kahkahalar ile gülüyordu. Bu adaletsizliğe karşı Ed, kederli bir şekilde başını salladı. Bu çocuklardan daha iyi şeyler yapmalarını umuyordu.

«Onların daha iyi olabileceklerini nasıl düşündüm bilmiyorum,» dedi. «Tabii serseri olmak, onlara bazı avantajlar sağlıyor. Ama sırf serseri oldukları için onları bütün küçüklüklerin üzerinde görmek niye? Sanırım sadece romantik bir ümitti bu.» Biraz düşündükten sonra devam etti. «Bütün orospuların sırf orospu oldukları için namuslu olduğunu sanan bir adam tanıyordum. Bu orospular tarafından defalarca aldatıldı — birkeresinde elbiselerini bile çaldılar, fakat bu inancından asla vazgeçmedi. Bundan vazgeçmek insanın kendisinden vazgeçmesi gibi bir şeydir. Bu çocuklar hakkındaki duygularımı tekrardan gözden geçirmem gerekecek anlaşılan.»

George'un yalnızlığını gidermek için rüşvete başvurduğunu gördük. Viski getirip herkese dağıttı. Deli gibi herkese borç para verdi. Serseriler George'un verdiği rüşvetleri kabullendiler, fakat onu asla kabul etmediler.

Ed Ricketts genellikle komşularının işlerine karışmazdı, fakat George hakkında düşünmeye başladı.

Bir gün, öğleden sonra kütüklerin üzerinde oturan çocukların yanına gitti. «Ona karşı neden daha nazik davranmıyorsunuz?» dedi. «Yalnız bir insan. Sizinle arkadaş olmak istiyor. Ona öyle bir acı veriyorsunuz ki bütün hayatı zehir oluyor. Sonra hiç kimseye bir faydası olmayacak. Eğer kendisini öldürürse, onun ölümünden kendinizi sorumlu tutabilirsiniz.»

Ed'in bu sözlerine karşı Whitney Numara 2 (iki tane Whitney vardı, birisine Whitney Numara 1, diğerine Whitney Numara 2 derlerdi.) cevap verdi. «Buraya bak Doktor, bir pezevenkle arkadaşlık etmemizi istemiyorsun herhalde. Hiç kimse bir pezevengi arka-

daş olarak kabul edemez.»

Burada şuna da dikkat etmek lazım. Bu serseriler Ed'den bir şey koparmak istedikleri vakit ona «Eddie,» veya «Eddie dostum,» diye hitap ediyorlardı. Resmi bir şekilde konuştukları vakit ise Ed sadece bir doktor oluyordu.

Ed'in serserilerle konuşurken tahminlerinin ne kadar isabetli olduğunu bilebildiğini sanmıyorum. Fakat çok geçmeden, George, genel ev'in mutfağında bir buz kancası ile kendini öldürdü. Ve Ed bu haberi serserilere verdiği ve George'un ölümünden onların sorumlu olduğunu söylediği vakit Whitney Numara 1, Whitney Numara 2 nin sözlerini tekrarladı.

«Elimizden bir şey gelmezdi ki Doktor. Bir pezevenk ile arkadaş olunmaz ki.»

Ed bu olaydan hep kederli bir şekilde bahsederdi. «Bu çocukların herhangi bir ahlâk anlayışı ile hareket ettiklerine inanmak güç. Bunların arasında aşılması imkânsız bir sosyal engel vardı. Beyaz piliçler daima siyah piliçleri öldürürler. Ama ben, bu işin bu kadar basit olduğunu sanmıyorum.»

Ed'in Çinli Bakkal Whing Chong, ve onun ölümünden sonra oğlu ile ilişkisi karşılıklı saygıya dayanırdı. El onlardan daima uzun vadeli krediler alırdı ve bazen bu kredilere ihtiyacı olurdu. Bir keresinde Wing Chong'un dükkânı ile laboratuar arasında kaç galon bira transfer edildiğini hesaplamaya çalıştık. Fakat rakamlar yükselince bu işten vazgeçtik. Öğrenmeyi bile istemedik.

Ed'in bir çok dostu vardı, hatta bazen Çinli detektif ve yılan seven kadın gibi kafadan sakat olanları bi-

le cezbederdi. Onu bir bilgi kaynağı olarak kullanan başkaları da vardı

Bir gün, öğleden sonra telefon çaldı ve bir kadın sesi sordu. «Dr. Ricketts, bana karnında ve kanatlarında bir sürü iğneleri olan bir balık ismi söyleyebilir misiniz. I. harfi ile başlıyor. Tropikal bir balık bu.»

«Bilmiyorum,» dedi Ed, «fakat yarım saat sonra gene telefon ederseniz bakıp size söylerim.» Telefonu kapadıktan sonra, «Kadının tatlı, arzulu bir sesi vardı,» diye mırıldanarak balığın ismini bulmak için çalışmaya koyuldu.

Yirmi dakika sonra telefon tekrar çaldı ve tatlı, arzulu ses, «Aramayın Dr. Ricketts,» dedi. «Bulmaca çözüyordum da ,oradan buldum bunu.»

Ed, arzulu sesi olan bu bulmaca meraklısı kadınla asla karşılaşmadı.

***

Görünüş ve karakter bakımından Ed'in askerlikle hiç ilgisi yoktu. Fakat buna rağmen her iki Dünya Harbine de katılmıştı. Eksiksiz kişiliğinin ve problemleri haletmede kullandığı eşsiz metodların, ordunun düzenli ve sisteme dayanan ortamı içinde, onu zıvanadan çakaracağını düşünmek mümkündür. Oysa bunun tam aksi doğruydu. Başarılı bir askerdi. Zira ordu, bütün katılığına rağmen, —hiç olmazsa Ed'in bulunduğu kısmı— onun karakterine uygun bir şekilde değişmişti. Her iki harpte de Ed orduda hayatından son derece memnundu.

Birinci Dünya Harbi sırasında ordudaki hayatını anlatmaktan çok zevk alırdı; «O zamanlar gençtim,» derdi, «nasıl bu kadar anlayışlı oldum, halen şaşarım.

Genellikle, General Motors veya Standart Oil gibi büyük bir şirket özel bir ordu kurmaya kalktığı vakit, hiç bir halk ordusunun bu orduya karşı koyamıyacağını düşünmüşümdür. Özel bir şirket bir şey yapmak, veya bir şey üretmek, bir kâr sağlamak gayesi ile örgütlenir. Yöneldiği bir şey vardır. Fakat bir halk ordusu milyonlarca insandan kurulur ve bunların hepsi kendisi için çalışır. Kimi terfi etmek ister, kimi çalmak ister, kimi kişisel bir güç ve şan kazanmak ister, kimi de sadece ordudan kaçmak ister. Harbi kazanmak isteyen pek az kişi vardır.

Bana ilk harb tecrübesini anlatmıştı. «Ne olacağıma karar vermeden önce uzun müddet düşündüm.» demişti. «Biraz evvel de söylediğim gibi gençtim, ama yaptığım tercihi daima beğenmişimdir. 1917 de okuma yazma bilen fazla değildi ve subay eğitim kurslarına gitme tehlikesi olmadan alay kâtibi olmak nispeten kolaydı. Kat'i olarak subay olmayı istemiyordum. Alay kâtibi olmayı isteyen kimse de yoktu.»

«İnsanlar kördür,» diye devam etti. «Alay yazıcılarının izin kâğıtlarını hazırladığı ve eğer yüzbaşı ve üsteğmenin golf veya kadın gibi merakları varsa, bu görevin de, hatta seçme işinin bile verimli bir alay yazıcısına verildiği bu insanların ihtirasından ve aç gözlülüğünden kaçtı.»Zevkle içini çekti. Orduyu çok sevdiği belli oluyordu. «Çok geçmeden,» dedi, «viski sevdiğim şayiası ortalığa yayıldı. Herkesin bildiği bir şey oldu bu. Öyleki başka bir yere nakledildiğimiz vakit arkamda bir kaç yüz tane boş viski şişesi bırakıyordum ve eğer hatırlarsan, o zamanlar içki yasağı vardı.»

Sesine hafif bir nefret geldi. Azıcık kızgın bir tonla, «Biliyor musun?» dedi, «..... çocuğunun biri beni

yüzbaşıya şikâyet etti. Aklına gelir miydi bu? Şikâyeti ahlâki yöndendi. Adam içki içmiyordu. İçki içmeyenlerin neden bu kadar huysuz olduklarını merak ederim.»

«Ne oldu?» diye sordum.

«Aptalın biriydi,» dedi Ed. «On sekiz aydır bir kere bile izine gitmemişti. İstida üstüne istida yazdı. Çok aptal bir adamdı.»

«Peki, istidalarına ne oldu?»

«Eğer biraz kafasını çalıştırsa idi, bu istidaların alay kâtibinin elinden geçtiğini tahmin edebilirdi. «Hafifçe güldü. «Öyle kin tutan bir insan değildir,» dedi, «ama o adamı hâlâ sevmem. Herkes duydu — orduda şayia nasıl yayılır bilirsin. Her neyse, herkes, iyi kalpli, nazik alay kâtibine eziyet edildiğini işitti. Öyle zannediyorum ki zavallı adam bu yüzden çok çekti Mesleğinden bile oldu. Eminim midesi de bozuldu. Çok aptal bir adamdı, dedim ya.»

Daima, Ed'i İkinci Dünya Harbine sokmanın pek kolay bir iş olmadığını hissetmişimdir. Onu askere çağırdıkları vakıt kırk altı yaşına girmesine bir hafta vardı. Yaş gününü muayenelerde geçirdi. Öyle zannediyorum ki Monterey'de onu kıskanan insanlar vardı. Ne tarafından bakılırsa bakılsın hiç te asker olmaya uygun bir hali yoktu. Ordu doktorlarını kızdıran bir sakal bırakmıştı. Onu muayene eden doktor odadan şaşkın ve üzgün bir şekilde çıktı. Fakat Ed muayenelerden sağlam çıktı ve orduda sakalını kestiler.

Askere alındığına hiç üzülmedi. Zira Birinci Dünya Harbi tecrübeleri gayet güzeldi.

«Geçmiş tecrübelerim ve olgunluğumla iyi bir as-

ker olabileceğimi hissettim,» dedi.

Laboratuar tecrübelerinden dolayı Ed'i Monterey'deki sağlık merkezinin zührevi hastalıklar kısmının şefliğine verdiler. Bu işin iyi olan bazı tarafları vardı. Her akşam evine gidebilirdi ve hiç tükenmeyen bir ilâç dolabının tam sorumluluğuna sahipti. Üstelik gene Subay Yetiştirme Okuluna gitme tehlikesi yoktu. Ed insanlara emir vermekten hoşlanmıyordu. Sadece onlarla bir arada olmaktan hoşlanıyordu. Komutanının bir merakı vardı — golf mü, kadın mı bilmiyorum, fakat bu merak o kadar kuvvetli idi ki hemen hemen bütün işleri Ed'e bırakmıştı.

Ed bundan hoşlandı ve bulunduğu kısımda çok başarılı oldu. Belki de ilâç dolabından dolayı bir takım ateşli hayranları hiç peşini bırakmadılar ve her türlü suçlamaya karşı onu korudular. Zira Ed genellikle sabahları saat ondan evvel vazifeye gelemezdi ve bazı hafta sonları da hiç uğramadığı olurdu.

Ordudaki ikinci tecrübesinin başlarında Ed laboratuar alkolü ile üzüm suyundan çabuk bıktı. Fazla geniş olamayan ilâç dolabından yararlanarak yeni tecrübelere girişti. Kısa bir süre sonra Monterey'de yeni bir içkinin icat edildiğine dair şayialar dolaşmaya başladı. Bu içkinin garip bir tesiri vardı. Kimse onun gibi bir içki içmemişti. İsmi, «Rickett'in Dehası,» idi. Söylentilere inanılırsa, birliğin komutanı olan binbaşı, bu içkiden iki kadeh içtikten sonra, hiç sendelemeden, dimdik bir şekilde duvara kadar yürümüş ve orada kısa bir kahramanlık üzerine nutuk verdikten sonra yere yığılıp kalmıştı.

Ed, başına hiç bir şey gelmeden şerefli bir şekilde terhis olduktan sonra, ona, taa Doğu Şikago'ya kadar

ün sağlayan ve pasifik plâjlarında hakkında saygılı bir şekilde konuşulan içkisinin ne olduğunu sordum.

«Vallahi, aslına bakarsan gayet basit bir şeydi,» dedi. İçine koyduğum maddeler öyle fazla değildi ve hepsi de lezzetliydi. Neden böylesine garip, hatta güldürücü bir tesiri olduğunu anlayamadım. İçinde alkol, kodein ve biraz da barut vardı. Görünüş bakımından da güzel bir içkiydi. Diğer bütün içkiler onun yanında hafif ve yavan kalıyordu.»

***

Ed'in bu hayat hikâyesi kronolojik yönden olduğu kadar başka yönlerdende düzgün bir sıra takip etmiyor. Onu anlatmaya başlarken hayatından bölük pörçük kısımlar alarak anlatmak niyetinde değildim, fakat şimdi bana öyle geliyor ki onu en iyi bu şekilde anlatabilirim. O kadar karışık ve çok yönlü bir insandı ki, belki de en iyi metod onun bu değişik yönlerini teker teker anlatmaktır, belki bu şekilde, bütün bu parçalar birleşerek, hem benim için, hem de başkaları için Ed'in tam bir hayat hikâyesi ortaya çıkabilir.

En tanıdığım bütün insanlardan daha neş'eli bir insandı, büyük üzüntüleri de vardı, bunlara da sonra değineceğim. Fakat şimdi içkiden bahsediyorken, en iyisi bu bölümü tamamlıyayım.

Ed içki içmesini severdi ve hemen hemen her fırsatta bir bahane uydurarak içki içerdi. Onu sarhoş denebilecek bir durumda gördüğümü hiç hatırlamıyorum, ama kendisi bana iki defa eve nasıl geldiğini hatırlamadığını söyledi. Ama böyle zamanlarda bile onun içkiden etkilendiğini anlamak için, onu çok iyi tanımış olmak lâzımdı. İçkinin belirtileri onda çok hafif olurdu. Gülüşü biraz daha yayvanlaşırdı. Sesi biraz daha

tiz perdeden çıkmaya başlardı. Ayak parmakları ucunda biraz dans ederdi, tuhaf, güvercin yürüyüşüne benzeyen bir danstı bu. Kahve hariç içinde alkol olan her içkiden hoşlanırdı, kahveyi de içine biraz viski katarak içerdi. İçinde alkol olmayan her içkiden de nefret ederdi. Bir keresinde, on iki yıldan beri içine bir şey katmadan su içtiğini hatırlamadığını söyledi.

Bir defasında, diş ağrısı ile karışık bir aşk macerası başını sarmışken devamlı bir mide ağrısı da baş gösterdi. Bu mide ağrılarının bir ülser başlangıcı olduğu tesbit edildi. Doktoru bir süt rejimi takip etmesini tavsiye etti ve her türlü alkollü içkiyi yasak etti. O günden sonra laboratuara bir durgunluk çöktü. Korkunç günlerdi bunlar. Bir kaç gün, Ed garip bir şaşkınlık içinde dolaştı. Daha sonra kızgınlığı, ona bu azizliği yapan kaderine küfretmeye kadar gitti. Suya itimat etmiyor ve sevmiyordu, fakat sütten feci şekilde nefret ediyordu. Rengini çirkin, tadını berbat buluyordu. İçindeki maddeler midesini bulandırıyordu.

Bir kaç gün midesine bir parça süt sokabilmek için kendini zorladı. Bu süre zarfında devamlı olarak şikâyet etti, sonra doktoru görmeye gitti. Sütün tadından nefret ettiğini izah etti. Sebeb olarak ta çok eskiden gördüğü bir yaranın bilinci altında bıraktığı bir tesiri ileri sürdü. Sütten olan bu nefreti onu deniz hayvanlarının biyolojisini incelemeye yöneltmişti, zira balinalar ve deniz aslanları familyasından olan hayvanlar hariç hiç bir deniz hayvanı süt vermezdi. Memeli hayvanlara karşı hayatında hiç ilgi duymamıştı. Mide ağrılarını tedavi için takip ettiği metodun, hastalığın kendisinden daha kötü sonuçlara yol açmasından korktuğunu söyledi ve nihayet sütün çirkin tadını alması için içine bir kaç damla yıllanmış rom ilâve edip edemiye-

ceğini sordu. O anda doktoru, muhtemelen kaybetmek zorunda olduğu bir savaş için mücadele etmekte olduğunu biliyordu. Bir kaç damla rom kullanmasına müsaade etti.

Bu tedaviyi günden güne artan bir hayranlıkla izledik. En sonunda süt ile rom oranı tamamen değişmişti. Ed süte bir kaç damla rom ilâve edeceği yerde, roma bir kaç damla süt ilâve ediyordu. Fakat mide ağrıları geçti. Sütü hiç bir zaman sevemedi, ama o günden sonra ülser tedavisinde sütten hayranlıkla bahsetmeye başladı.

Laboratuarda büyük eğlenceler tertip edilirdi ve bunların bazıları günlerce devam ederdi. Fakirliğimiz içinde, bir eğlence ihtiyacını duyduğumuz zamanlar olurdu. O zaman birikmiş paralarımızı bir araya getirirdik Mamafih tertiplediğimiz eğlence hiç bir zaman bu paranın tamamen sarfedilmesini gerektirmezdi. Monterey'de galonu otuz beş sent olan bir çeşit şarap satılırdı. Fazla lezzetli bir şarap değildi ve bazı zamanlar şişenin dibinde garip maddelere rastlanırdı. Ama bizim için yeterliydi. Toplantımıza neş'e getirir ve kimseyi de öldürmezdi. Eğer dört çift bir araya gelir ve her biri birer galon şarap getirirse, toplantı uzun bir süre devam eder ve sonuna doğru Ed güvercin dansını yapmaya başlardı.

Daha sonraları, biraz daha fazla paramız olunca, bira içmeye başladık, yahut Ed'in tercih ettiği gibi, bir yudum viski ve bir bardak bira içiyorduk. Ed'e göre bu içkilerin lezzeti birbirini tamamlıyordu.

Bir keresinde, benim doğum gününden laboratuarda dört gün süren bir eğlence oldu. Gerçekten bir eğlenceye ihtiyacımız vardı. Oldukça büyük bir partiydi

bu ve romantik gayelerin dışında hiç kimse yatağa gitmedi. Dördüncü günün sonunda, sabahın erken saatlerinde, bu neş'eli toplumun üzerine tatlı bir yorgunluk çökmüştü. Şarkı söylemekten dolayı ses tellerimiz harap olalı çok olduğu için birbirimiz ile fısıldıyarak konuşuyorduk.

Ed bir bardak birayı dikkatli bir şekilde yatağının yanında yere koyduktan sonra biraz uyumak için sırt üstü uzandı. Kafasını yastığa koyar koymaz uyumaya başladı. Eğlencenin başından beri belki beş galon içki içmişti. Yirmi dakika kadar uyudu, sonra kıpırdandı ve gözlerini açmadan elleri ile yoklamak suretiyle birayı buldu. Sonra doğruldu, yatağın içinde oturdu ve birasından büyükçe bir yudum aldı. Keyfli bir şekilde tebessüm etti, eli ile beğendiğini işaret ederek dudaklarını şaplattı.

«Biranın ilk yudumu kadar lezzetli bir şey yoktur,» dedi.

Ed, sadece içkiyi sevmekle kalmazdı. Daha ileri giderdi. İçkiyi sevmeyenlerden şüphelenirdi. Eğer içki içmeyen birisi, fazla konuşmaz, sadece kendi işi ile ilgilenir ve fazla içki içtiğinden dolayı Ed'e nasihatlarda bulunmaya kalkmazsa Ed ona karşı nazik olabilirdi. Fakat içki düşmanları arasında böylelerine rastlamak çok güçtür. Böyle birisi zehirini etrafa saçmaya başladığı anda Ed'in gözlerinde bir kızgınlık alevi yanmaya başlardı. İçkiyi sevmeyen kimselerin ya hasta ve veya deli olduğuna inanırdı. İçki içmeyen insanların ruhlarının kuru ve büzülmüş olduğuna inanırdı; onca içki içmeyen birinin takındığı faziletli tavırlar isimsiz ve iğrenç bir hayatın maskesiydi.

Bir bakıma seksten hoşlanmıyanlar veya hoşlan-

maz görününler içinde aynı duyguları beslerdi Ed, fakat bu konu üzerinde daha sonra açıklamalarda bulunacağım.

Fazla sıkıştırıldığı taktirde, Ed tarihte isim yapmış bir çok sanatkârın, düşünürün ve askerin isimlerini sayardı ve bunların arasında içki içmeyenine rastlanmadığını söylerdi. İçkiyi sevmeyen ve içmeyen büyük kabiliyet sahibi bir kadın veya erkek hatırlamadığını ileri sürerdi. Hemen hemen bu konuda yapılan bütün münakaşalarda Ed'e Shaw'ın ismi söylenirdi ve buna cevap olarak Ed sadece gülerdi, fakat bu gülüşünde, ihtiyar centilmen için bir hayranlık duygusu olduğunu ileri süremezdiniz.

***

Ed'in müziğe duyduğu ilgi ihtiraslı ve çok derindi. Müzik ile yaratıcı matematik arasında büyük bir benzerlik olduğunu düşünürdü. Ed'in müzik zevki garip değil, aksine çok mantıki idi. Gregorian tarzı şarkılara ve meleklere has anlaşılmaz nitelikleri olan sade nağmelere hayrandı. William Byrd ve Palestrina'nın katolik kilise ayinlerini severdi. Buxtehude'yi dalgın bir şekilde dinlerdi, hatta bir kere Bach'ın Art of the Fugue'sinin (bazı melodilerini ara sıra tekrarlandığı beste sanatı) zamanımıza kadar gelmiş geçmiş bütün bestelerin en büyüğü olduğunu düşündüğünü söylemişti. Daima zamanımıza kadar. Ed, hiç bir şeyin bittiğine veya tamamlandığına inanmaz, aksine, her şeyin devamlı bir olunum halinde olduğunu ve gelişerek birinin diğerinden çıktığını düşünürdü. Muhtemelen onun bu eleştirici metodu biyolojik eğitiminin ve gözlemlerinin sonucudur.

Ed, Monteverde'nin dünyevi ihtirasına, Scarlitti'-

nin kesinliğine aşıktı. Onunkisi öylesine meraklı bir hayranlıktı ki, çamurlar içinde sevdiği kurtları bulmak için eşelendiği gibi, müziği de eşelemekten hoşlanırdı. Dinlediği müziğin ses tonlarını gırtlağına kadar indirmek istercesine; ağzı açık olarak dinlerdi. Baş parmağı da gizlice, dinlediği müziğin ritmine uygun olarak hareket ederdi.

Ed şarkı söyleyemez, bir nağmeyi hatırında tutamaz veya bir notayı kendi sesi ile doğru olarak taklit edemezdi; fakat doğru notaları işitebilirdi. Şarkı söyleyememek onun için bir üzüntü kaynağı idi.

Bir gün diyapazon takımları satın almış ve onları, unutulan matematiksel bir ölçüyü kendimize tekrardan öğretmeyi denemek için bir lâstiğin üzerine yerleştirmiştik. Ed, sesini diyapazonların verdiği seslere zerre kadar benzetemezken, sesleri tanıma hususunda çok hassas bir kulağa sahip olduğunu gösterdi. Onun ıslıkla bir havayı çaldığını hiç işitmedim. Ayrıca ıslık çalıp çalamadığını da daima merak etmiş'mdir. Notalar üzerinde duraklıyarak melodileri mırıldanmaya çalışır, fakat kulağı ona, bunu ne kadar fena yaptığını söylediği zaman çaresizlik içinde gülerdi.

Ed, müziğin hiç bir şeyle kıyaslanmayacak kadar somut ve güzel bir şey olduğunu düşünürdü. Bir gün beni mahveden duygulu bir bunalım içindeyken onu görmek ve bir müddet onunla beraber kalmak için laboratuara gittim. Şaşkınlıktan ve çektiğim manevi ıstıraptan dolayı dilim tutulmuş gibiydi. Müziği bir ilâç gibi kullandı. Gecenin geç saatlerine kadar büyük gramofonunda benim için plâk çaldı. Ben uyuya kaldığım zaman dahi çalmaya devam etti. Zira biliyordu ki müziğin teskin edici kudreti uykumda bile bana tesir ede-

bilecekti. Önce, insanı sakinleştiren, emniyet veren sade nağmeler çaldı, sonra yavaş yavaş Bach'ın parçalarına geçti, kendimi toparlıyana, duygularımı bir düzene sokana kadar bu tarzda çalmaya devam etti. Düşünme kudretini ve cesaretini elde ettiğim zaman da Mozart'tan çalmaya başladı. Öyle zannediyorum ki, bu tedavi metodu şimdiye kadar kullanılan en dikkatli ve sevilen bir tedavi metodu idi.

En çok okurdu. Tabii daha ziyade, kendi sahası olan Deniz Hayvanları Biyolojisi üzerine, fakat diğer konularla ilgili çeşitli eserleri okumaktan da geri kalmazdı. Bu kadar zamanı nasıl bulurdu, bilmiyorum. Li Po ve Tu Fu'nun tercümelerinden tutun da dünyanın en güzel aşk şiirleri olan Siyah Kadife Çiçekleri'ne kadar her şeyi okurdu ve en fazla Faus'tu okurdu. Nasıl Art of Fugue zamanımıza kadar yapılan müziklerin en büyüğü ise, Faust da zamanımıza kadar yazılmış olan eserlerin en büyüğü idi. Faust'u Almanca aslından okuyabilmesi ve kelimelerin müziksel akışını hissedebilmesi için Almancasını ilmi terimler yönünden çok geliştirmişti. Bana kalırsa Ed'in zekâsı zamansız bir zekâ idi, ne çok modern, ne de çok eskiydi. Layamon ve Beowulf'u yüksek sesle okumaktan hoşlanır ve kelimelere, sanki daha dün yazılmış gibi bir canlılık verirdi.

İnanç ve kesinlik yönünden hiç bir dine bağlı değildi. Gerçekten bilinen dinlerin hiç birisine inanmaz, hepsinin iktisad ilmi, iktidar hırsı ve politika ile kirletilmiş olmasından şüphe ederdi. Herhangi bir toplum veya mezhep tarafından kabul ve tasdik edilen bir Tanrı'ya inanmazdı. Muhtemelen onun Tanrısı genişleyen bir kainat için matematiksel bir sembol ile ifade edilebilirdi. Kimyasal bir reaksiyonun dışında, ölümden sonra bir hayat olduğuna inanmadığı muhakkaktı.

Ölümden sonraki hayatla ilgili vaadalar kanmaz ve onların ölüm korkusunu hafifletmek için sun'i olarak yaratılmış şeyler olduğuna inanırdı.

Bir gel-git havuzcuğundaki deniz hayvanlarının çevresi ile olan ilişkilerini ve yaşama dengelerini tetkik ettiği gibi, aynı dikkat ve ilgiyle ekonomi ve politikayı tetkik ederdi.

İhtilâlden sonraki Rusya'yı, ilk kurbağasını gören bir av köpeğinin memnun ifadesi ile gözledi. Rusya'da bazı yeni şeylerin olabileceğini ve türlerin yaratılışındaki değişmeler gibi bir miktar insancıl ilerlemenin olabileceğini ve türlerin yaratılışındaki değişmeler gibi bir miktar insancıl ilerlemenin olabileceğini sandı. Fakat ihtilâl tamamlanıp deneyler durdurulduktan ve Sovyetler yatıştıktan sonra, yaratıcı insan ruhunu sıkı bir kontrol altına almak sureti ile ve onların cahillik-lerinden faydalanarak güçlenmeye başladıkları vakit ihtilâle karşı olan tüm ilgisini kaybetti. Ara sıra yön bakımından vardığı sonuçları desteklemek üzere bu ihtilâlden bir iki örnek gösterirdi. Bu sistem için beslediği son ümidi de Kuzey Buz Denizinde'ki biyolojik araştırmalar için Rus meslektaşlarına yazdığı mektuplardan sonra kayboldu. Meslektaşlarının sadece ona cevap vermemekle kalmayıp, mektuplarını dahi almadıklarını keşfetti. Bilgi ve sonuç üzerinde sınırlandırma yapmanın veya bunları kontrol etmenin büyük bir günah olduğunu hissediyordu, ana prensipleri bozmaktan başka bir şey değildi bu. Bir gözlemci olarak gerçekleyemedikçe Markist bütün düşüncelere karşı olan ilgisini kaybetti. Bu düşünceleri benimsemiş kimselerin bütün dünyayı kendi sistemlerine uydurabilmek için çırpınmalarını eğlenerek ve biraz da nefretle izledi. Ve Lysenko'nun vardığı sonuçları okuyunca hiç bir fi-

kir ileri sürmeden sadece güldü.

Ed ile birlikte, sonu gelmeyen münakaşalar, okumalar, gözlem ve tecrübelerden sonra bir çok sonuçlara vardık. Düşüncelerimiz birbirine o kadar yakındı ki, bir çok durumlarda, sonuç her ikimizin de zekâsının bir ürünü olduğu için düşünce zincirinin ilk halkasının kimden çıktığını anlıyamıyorduk.

Düşünce metafiziği diye isimlendirdiğimiz bir oyun oynardık. Bu oyun, bir gözlem sonu ortaya çıkan bir gerçeğin, uzun düşünce işlemlerinden sonra dal salan bir ağaç gibi büyümesini seyretmekten ibaretti. Dış gerçeğin kalın gövdesinden düşünce dallarının nasıl büyüdüğünü büyük bir zevkle izlerdik. Düşünce benzerlikleri kanununun, bütün her şeyin kanunu olduğuna inanırdık ve bu şekilde inanmamız gerekirdi. Oyunumuzda doğruluk kavramı ile sınırlanmış bir şey yoktu. Zekâlarımızın yeteneklerinin yaratıcı gücünü zevk duyarak gözlerdik. Bir konu üzerindeki buluşlarını ve değişmelerini izlemek bize müziğin verdiği zevki verirdi. Kimsenin, «Bu müzik bir tanedir,» diyemediği gibi, biz de «Bu düşünce tek düşüncedir,» diyemezdik. Ama, »Bu sadece bir düşüncedir, iyi veya kötü olabilir, fakat bir düşünce tabiatta gerçek olan bir şeydir,» diyebilirdik.

Bir tema ortaya çıktıktan sonra onu çeşitli düşünce deneylerine tabi tutardık. Aşağıda çok uzun bir süre evvel oynadığımız örnek bir oyun okuyacaksınız.

İnsan cinsinin en yaratıcı ve en iyi bir şekilde, belki, katı kurallarla yönetilmeyen ve yarı anarşik bir sistemde gelişebileceğini düşündük. Buna, insan gruplarındaki aşırı doğruluğun veya tamlığın, paleontolojideki aşırı zırh ve korunma vasıtalarının ölüm veya yok

olmanın belirtileri olduğu gibi, insan ırkının yok olma belirtileri olduğu düşüncesini ilâve ettik. Kişiler tek başlarına çalışmadıkça yaratıcı bir insan toplumu olamıyacağını düşündük. Saf bir yaratıcılıkta, sanatta, müzikte, matematikte, gerçek ortaklar yoktur. Yaratıcılığın baş prensibi yalnızlık ve ferdiyetçiliktir. Gruplar inceleme yapabilirler, inşa edebilirler, fakat yaratıcı gücü veya bir şey icad edebilme yeteneği olan insan grupları düşünülemez. Gerçekte, insan toplumunun ilk işi yaratıcıyı ve yaratılanı tahrip etmektir. Fakat her şeyi ile tam ve düzenli gruplar son derece hassas zedelenebilir bir görünüştedirler.

Şimdi bu düşünceyi temel alarak, örneklerini bir düşünce graf kâğıdının kareleri içine yerleştirebiliriz.

Üçüncü Alman İmparatorluğunu veya politbüronun yönelttiği Sovyetleri ele alalım. Her iki sistemin de kilit noktalarında bulunan yirmi beş adamı ortadan kaldırdığımız takdirde, sistem o kadar bozulur ki, onu eski haline sokmak için çok uzun bir zamana ihtiyaç vardır. Böyle bir sistem kendini emniyette tutabilmek için, kendisi için tehlikeli olabilecek bütün muhalefeti tahrip etmeli veya ortadan herhangi bir şekilde kaldırmalıdır. Oysa muhalefet yaratıcı, sınırlandırma ise tam aksidir. Dolayısı ile böyle sistemlerde gelişmeyi besleyen güç kesilir. Şimdi böyle bir toplumda tamlığa yöneliş devamlı olarak artmaktadır ve bu yöneliş mekanik bir sistemin dişlileri arasına giren kum taneleri gibi yaratıcılık yeteneğini tahrip etmektedir. Bunun sonunda, eğer bizim düşüncelerimiz doğru ise, bütün sistem en sonunda kendi kendini yiyecek ve günün birinde tamamen duracaktır. Düşünce ve sanat en sonunda yok olacak ve onun yerini ağır bir geleneksellik alacaktır. Her bakımdan düzenli bir sistem veya bir top-

lum daima yok olma tehlikesindedir, zira bu düzenli sistemin içinden herhangi bir parçanın kaldırılması bütün sistemi sakatlıyacaktır.

Şimdi Birleşik devletlerdeki anarşik sistemi göz önüne alalım. Kanun yapıcılarının aptallığı, şiddetli direnişler, değişmelere uyabilme yeteneğindeki yavaşlık. Kilit noktasında bulunan yirmibeş adamın yok olması bütün Sovyet sistemini aksatabilir, oysa biz, kongremizi, devlet başkanımızı, genel kurmayımızı kaybetsek bile fazla bir şey olmaz. Gerçekte daha iyi bile olur.

İşte bu oynadığımız oyuna bir örnektir. Düşüncelerimiz daima, «böyle olabilir,» diye başlardı. Düşüncelerimizn ateş böceklerini takip ederken bazen bütün bir gece uykusuz geçerdi.

Ed bazen hayatında değer verdiği bir devreden bahsederdi. Bu evini terkedip Şikago Üniversitesine girdiği zamandı. Ev hayatından fazla hoşlanmamıştı. Çocukluk yıllarından beri saçma olduğunu bildiği kurallar bu şekilde ortadan kalkmış oluyordu.

«Büyük insanların çocuklarla olan ilişkileri delicedir,» derdi. «Üstelik çocuklar da bunun farkındadırlar. Büyükler kendilerinin bile uygulamıyacakları bir takım kuralları ortaya koyarlar. İnanmadıkları gerçekleri konuşurlar. Ondan sonra da çocuklardan bu kurallara itaat etmelerini, bu gerçeklere inanmalarını isterler. Bu kadarla da kalmazlar, yaptıkları bu saçmalıklardan sonra çocukların kendilerini sevmelerini ve saygı göstermelerini beklerler. Çocuklar, büyüklerin bu hallerine tahammül edebildiklerine göre gerçekten çok sabırlı ve sıkı ağızlı olmalılar. Ve bu işin en saçma tarafı nedir bilir misin? Büyükler, tecrübe ile insanların çok şeyler öğrendiklerine çocukların inanmasını isterler. Bundan daha büyük bir yalan düşünemi-

yorum. Çocuklar da bu yalanı derhal anlarlar, zira anne ve babaları tecrübe ile hiç bir şey öğrenememiştir. Öğrenmek bir yana, büyükler bir takım ön yargılar ve hayallerle, nereden çıktığını kendilerinin bile bilmedikleri bir takım kurallar ortaya atmışlardır. Bu kuralların nereden çıktığını öğrenmeye cesaretleri dahi yoktur, zira o takdirde kurdukları bütün düzenin üzerlerine yıkılmasından korkarlar. Öyle zannediyorum ki çocuklar bunu iç güdüleri ile anlarlar. Zeki çocuklar bildiklerini saklamasını öğrenirler ve bu saçmalıktan bir an evvel kurtulmanın çarelerini araştırırlar.»

Ed evini terkettiği vakit hür olmuştu. Bu ilk hürriyetini bir nevi zaferle hatırlardı. Fakat onun hürriyeti bir tembellik hürriyeti değildi.

«Ne zaman uyurdum, bilmiyorum» derdi. «Uyumak için zaman bulabildiğimi sanmıyorum. Sabahın erken saatlerinde bir fırında çalışırdım, sonra dershaneye giderdim. Bütün öğleden sonralarım laboratuarda geçerdi. Sonra gene, akşamın erken saatlerinde fırına giderdim, sonra bir dükkânda çalışırdım ve gece yarısına kadarda derslerimle uğraşırdım. O sıralarda kocası geceleri çalışan bir kadına aşıktım ve tabii bu yüzden gece yarısından sabaha kadar da pek uyuyamazdım. Sabahları kalkar, önce fırına, sonra dershaneye giderdim. Ne günlerdi onlar. Fakat güzel günlerdi.»

Ed'i ne şekilde anlatırsak anlatalım, mutlaka biraz cinsi hayatından bahsetmek gerektir, zira bu hayatının önemli elamanlarından bir tanesidir. Ed in hayatı seks ile doluydu ve bu vaktinin önemli bir kısmını alırdı. Seksi analiz etmek için düşüncelerinin ve zamanının büyük bir kısmını ayırırdı. Ed'in hayatının bu kısmını anlatmak ona karşı bir saygısızlık olmaz, zira kendisi

bunu anlatmaktan mutlak surette çekinmezdi.

Evvela Ed'in hormonlarının fazla çalıştığını söylemek gerekir. Metabolizması anormal derecede yüksekti. Çok sık aralarla yemek yemek zorunda kalırdı, aksi halde vucudu ıstırap ve hırsla isyan ederdi. Onu tanıdığım sürece ve öğrendiğim kadarı ile başlangıçtan beri bir boğa kadar şehvetliydi. Cinsel üretimi müthişti. Gerçek üretiminin ne olduğunu tabii, kat'i olarak bilmiyorum, fakat rivayetlere bakılırsa son derece aktiîti. Cinsel problemlerle olan ilgisi ise çok fazlaydı.

Kadınların konuşulduğu bir yerde Ed için «şeref» kavramı yoktu. Bununla Ed'in şerefsiz bir insan olduğunu söylemek istemiyorum. Sadece bu kelime bir perhisi gerektirdiği vakit onca anlamı olmayan biri idi. Eğer bir adam karısını ona bırakır ve Ed'in kadına karşı hiç bir kötü his beslemiyeceğini düşünürse bu adam sırıl sıklam salağın biri demekti. Ne olursa olsun kadını bir kere tecrübe etmeye adeta zorlanırdı. Kadın onu istemiyebilirdi, bu takdirde mantıksız bir zorlamaya girişmezdi, ama denemekten de geri kalmazdı.

Onunla ilk karşılaştığım zaman okul talebeleri gibi, yeni yetişmekte olan bir kız ile nişanlıydı. Bu uzun süren ve dikkatli bir olaydı. Sadece cinsel yönden değil, fakat bakireliğin fiziki yapısı bakımından da ilgi duyuyordu. Öyle inanıyorum ki ilk olmanın verdiği bir zafer duygusu yoktu Ed'de. Bu işte iki husus vardı Ed için. Birincisi bakireliğin fiziki yapısı, ikinci ve daha önemli olan husus ise bakirelikten kadınlığa geçiş sırasında meydana gelebilecek değişiklikler idi... Ed'in geniş bir anatomi bilgisi vardı, ancak bünyenin değişimi de insanı şaşırtacak kadar genişti, ve anormal durumları dışarı atsak bile, esasen zevkli olan bir fonk-

siyona bu değişme devamlı bir ilgiçlik ve sürpriz unsuru katıyordu.

Bu bakirenin de direnmesi çok şaşırtıcı oldu. Bunun onun beceriksizliğinden mi, yoksa kızın bakireliğini kaybetmesine karşı eski moda bir direnmeden mi, yoksa kızın ondan hoşlanmamasından mı ileri geldiğini bilemedi. Her üç ihtimali de sabırlı bir titizlikle tetkik etti. Ve kendi yönünden bir çekingenliği olmadığı için, bu konuyu arkadaşları ve tanıdıkları ile konuşmak hususunda hiç tereddüt göstermedi. Bu zavallı bakire kızın bu konuşmaları duymaması belki iyi oldu. Bu konuşmalar belki onu utandırabilirdi, oysa bu konuda konuşurken utanmak Ed'in aklına bile gelmiyordu. Çok yıllar sonra, kız her şeyi öğrendiği vakit, eğer o zaman kendisi hakkında böylesine samimi bir şekilde konuşulacağını bilseydi bakire kalmayı tercih edeceğini söyledi. Fakat bereket versin, bu fikrini uygulamak için artık çok geç kalmıştı.

Muhakkak olan bir şey vardı. Ed cinsel hayatının sade olmasından hoşlanmazdı. Eğer bir kız hem serbest, hem de arzulu ise, Ed ona karşı fazla ilgi duymazdı. Ama eğer evli ve yedi çocuk sahibi ise, veya aşk konusunda kânuni bir güçlükle karşı karşıya veya bir sinir bozukluğu içinde ise, Ed bu kızla derhal ilgilenir ve aktif hale geçerdi. Eğer bir kadının sadece evli değil, aynı zamanda çocuk sahibi, hapishanede ve Siyamlı ikizlerden biri olduğunu anlarsa memnun olurdu.

Ed'in bu faaliyetleri hakkında bir çok hikâye anlatmak imkânsızdır. Daha ilginç olaylar, sadece Ed tarafından değil, bir çok meraklı amatörler tarafından da büyük bir açıklıkla konuşulduğu için bölgesel bir

ün kazanmıştır. Bunlar doğruluğu gerçeklenmiş dedikodular olarak kabul edilebilir, fakat yazmaya gelince bir çok terbiyeciler tarafından ahlâk dışı olarak nitelendirilebilir ve gerçekten de böyledir.

Kadınlar arasında, hayatlarında bir karışıklık olduğu ve dudakları ince olmadığı sürece hiç bir ayırım yapmazdı. Yüzü, saçlarının rengi, gözleri, vücut ölçüleri ona hiç bir şey farkettirmezdi.

Normal olarak Ed, bütün hemcinslerini objektifliğin açık görüşü ile inceliyebilirdi, bu objektif görüş adamı sevip sevmediğine bağlı olarak pek az değişirdi. Büyük bir anlayışa ve bilgiye dayanan en iyi ve çok değerli tavsiyelerde bulunabilirdi. Ancak, aşkın kuvvetli rüzgârı ile sarsıldığı vakit bütün bunlar değişir ve objektivizmi kaybolur giderdi.

Bir kadına karşı duyduğu sevgi kadının dış görünüşü ile pek az ilgili olurdu. Onca dış görünüş, kadını saran fiziki bir çerçeveden başka bir şey değildi. Canlı bir kadının dış yüzü ile, üzerinde elbiselerin prova edildiği cansız bir manken arasında hiç bir fark yoktu. Ed kadınını kendisi yaratırdı. Dış görünüşünü tespit eder, zekâsını koyar, yeteneklerini ve duygularını ilâve eder ve bunlar sadece şaşırtıcı olmakla kalmaz, aynı zamanda tamamen gerçek dışı olurdu. Sonunda öyle bir kadın yaratırdı ki, örneğin hayatında hiç ilgilenmediği halde bu kadın şiir seviyor olurdu, varlığından bile haberdar olmadığı müziğe karşı büyük bir hayranlık beslerdi, güzel olurdu ve düşünceli olurdu. Kadını da en fazla şaşırtan şey bu düşünceli olusu idi, zira hayatında bir düşüncesi olup olmadığını bile bilmeyen bir kadın olabilirdi bu.

Ed'in bu eğiliminin onun hayalperest oluşundan

ileri geldiğini düşünemiyorum. Sadece arzu ettiği kadını yaratırdı. Bu bakımdan bir Irlanda masalındaki, çiçeklerden kendisine bir kadın yapan şövalyeye benzerdi. Bazen bu yapım işi o kadar uzun sürerdi ki, her şey tamamlandığı vakit, Ed'in kendisi bile şaşırırdı. Fakat, bazı zamanlar Ed'in bünyesinin gücü elindeki ham maddeyi öylesine değiştirirdi ki, kız gerçekten onun düşündüğü gibi olurdu. Bunun çok belirli bir örneğini hatırlıyabiliyorum şimdi.

Arkadaşlarımızdan biri, ilgi, çekici ve kârlı bir işi olan bir sardalye balığı avcısı idi. Sardalye mevsimi yılın sadece belirli bir süresinde devam eder, yılın geri kalan kısmında bir çok balıkçılar boş kalırlar ve paraca sıkıntıya düşerler. Ama bizim arkadaşımız ne boşta kalırdı, ne de paraca sıkıntıya düşerdi. Bir kadın dizisini — asla fazla değil, nadiren beşin üstünde — idare eder, korur, disipline sokar ve soyardı. Bu merakında hem başarılı, hem de mutluydu. Bizim arkadaşımızdı ve kendisini sık sık görürdük.

Bu hikâye, Ed'in kadın yaratmadaki mantığını ve gücünü göstermektedir. Bu işe nasıl karıştığını bilmiyorum, fakat karıştı ve aşağıdaki tarihçe onun başarısındaki inancıma tanıklık etmektedir.

Arkadaşımız, neş'eli bir zamanında müşterilerinden birini eğlenceye getirdi, ufak tefek, fakat fazla hassas olmayan, dayanıklı ve sarışın bir kadındı bu. Ed onu karşıladı ve mantığının durduğu bir anda onun hakkında bir hata yaptı. Kadını koruyucusundan uzaklaştırmak için büyük bir gayret sarfetti. Kızın sadece tecrübesiz değil, aynı zamanda son derece çekingen olduğuna da inanmıştı, zira kızın hiç konuşma yeteneği yoktu ve bir anlaşma vasıtası olarak konuşmaya itimat

etmiyordu. Ed onun güzel, genç ve bakire olduğunu düşündü. Tatillerinde onunla birlikte uzaklara gitti. Onu zihninde tekrardan yarattı. Ve onu kandırmaya çalıştı, erkekçe, yalvararak, filozofik olarak kandırmaya çalıştı. Fakat zihninde onu o kadar iyi yaratmıştı ki. Her nasıl olduysa oldu, kızı da kendi düşündüğü gibi olduğuna inandırdı ve kız Ed'in bütün teşebbüslerine genç ve masum kızlara has bir direnme ve inatla karşı koydu. Bir ay sonra Ed kızdan vazgeçmek zorunda kaldı. Onunla asla yatmadı. Fakat kızın o kadar fazla vaktini aldı ki, sardalye mevsimi sona erdiği vakit, dostumuzun parasız kalmaması için kız fazla mesai yapmak zorunda kaldı.

Ed Kendinden geçtiği zamanlar belirli bir ilmî ispatlaması olmayan gerçek şeyler yaratabilirdi. Aşklarından biri, en büyük olanı bir kaç yıl devam etmişti. Her gece aşkına bir mektup yazardı. Bu mektuplar bazen üç satır olur, bazen de küçük harfli daktilosu ile on sayfayı bulurdu. Bana kızın da aynı şekilde yaptığını söyledi, o da Ed'e hergün mektup yazıyordu ve Ed buna inanmıştı. Oysa beş yıl içinde kızdan çocukça yazılmış sekiz mektuptan daha fazla mektup almadığına emindim. Fakat Ed samimi bir şekilde kızın kendisine her gün mektup yazdığına inanıyordu.

Ed'in ilmî not defterleri son derece ilginçti. Zoolojik gözlemleri ve koleksiyon notları arasında, hayatındaki diğer koleksiyonlara ait hiçte kibar olmayan gözlemler vardı. Ölümünden sonra, vasiyeti üzere bu notlarını, Stanford Üniversitesinin bir dalı olan Hopkins Deniz Hayvanları İstasyonuna devretmeden önce karıştırdım. Bu notlardan büyük bir kısmını aldığım için müteessirim, fakat böyle yapmak zorundaydım. Bu notları ilgi çekici olmadıkları için almadım, fakat

bana öyle geldiki, günün birinde deniz hayvanlarının yapıları üzerinde inceleme yapan bir öğrenci bir şeyler öğrenebilmek için Ed'in notlarını karıştırdığı takdirde Monterey'deki kadınların yarısına şantaj yapabilecek bilgiler elde edebilirdi. Ed böyle şeylerden hiç çekinmezdi. Bu notları aldım, fakat tahrip etmedim. Notların, adı geçen kişilerin üstünde, ilgi çekici tarafları vardı. Gelecek bir zamanda bu notlarda adı geçen kadınlar olayları hoşlarına giderek hatırlıyabilirler.

Ed'in arabasının arkasında, bir zamanlar rengi kırmızı olan, fakat aşınmaktan ve fazla güneşte kalmaktan pembeleşmiş bir battaniye vardı. Harb yaraları almış eski bir battaniye idi, kimbilir kaç tepenin ve kumsalın üzerine serilmişti. Kurumuş ot ve yosun parçaları battaniyenin yünü içine karışmıştı. Arka kanapede bu battaniye olmadan, Ed'in akşamları arabasını çalıştırdığını hiç sanmıyorum.

Aşk başını döndürüp, gözlerini karartmadan evvel Ed kadınları eleştirici bir gözle inceleyebilirdi. Zevkle dolgun dudaklarını, dik göğüslerini, yumuşak kavisli kalçalarını not eder, fakat bu arada kadının diğer taraflarına da dikkat etmekten geri kalmazdı. Örneğin baş parmağının şekli, ayağının biçimi, parmaklarının yapısı, kulak memeleri, dişlerinin durumu, yürürken kalçalarını hareket ettirişi hiç bir vakit Ed'in gözünden kaçmazdı. Bu şeyleri Tanrısına şükrederek ve zevkle seyrederdi. Aşk ve kadınların hayalinde yarattığı gibi olmalarından büyük bir zevk alırdı.

Fakat Ed'in bütün bu zevklerine rağmen aşkında kederli bir taraf vardı. Kendisini bazı zamanlar paniğe kaptıran bir arayışı özler veya arzulardı. Asla bulamadığı şeyin ne olduğunu bilmiyorum. Fakat onun daima

bunu aradığını ve bulamadığını biliyorum. Aşklarında daima onu arar, ona bakar, onu koklardı. Bu aradığının bir kısmını müzikte bulabildiğini sanıyorum. Sonu gelmeyen, derin bir sıla hasreti gibi bir şeydi bu — devamlı olarak eve gitmeyi özleyiş.

Biraz dört duvar arasına kapanmış gibiydi, bunun için filozofik olarak kurtuluş yollarını arar, günlük hayatını rüyaya çevirecek bir gerçeği bulmak için çırpınırdı. Bu düşünce ona hakim olmuştu. Bu kurtuluşun sembollerini Faust'ta, Gregorian müziğinde, Li Po'nun sarhoşluk şiirlerinde bulurdu. Art of Fugue hakkında şöyle söylerdi. «Bach hemen hemen bunu başarmış gibidir, bak kurtuluşa ne kadar fazla yaklaştığını dinle ve başaramadığı zaman nasıl kızdığını. Bunu her dinlediğim vakit, kurtulup ışığa kavuşacağını sanıyorum, fakat asla kavuşamıyor.

Ve tabii kurtulup ışığa kavuşmak isteyen esas kendisiydi.

Uzun yıllar birlikte o kadar fazla çalışmış ve düşünmüştük ki, araştırmalarda onun sabrına ve bilgisine güvenmeye alışmıştım. Sonra memleketin başka bir bölgesine gittim, fakat hiç bir şey farketmedi. Haftada bir kere ondan uzun ve güzel bir mektup alırdım, bu mektuplar onun konuşma stilini o kadar andırırdı ki, okurken sesini duyar gibi olurdum. Sanki hiç ondan uzaklaşmamış gibiydim. Ve bazen şimdi bile, postacı geldiği vakit hiç düşünmeden zarfların üzerinde onun küçük ve düzenli el yazısını aradığım olur.

Bu kitabın sonraki bölümlerinde anlatılan bir seyahatten Ed çok hoşlanmıştı, bu seyahati anlatış tarzım da çok hoşuna gitmişti. Sık sık bir şakayı veya bir olayı hatırlamak için kitabı okurdu.

İlmî olarak daha ziyade varlıkların çevreleri ile ve çevrelerindeki yaratıklarla olan ilişkileri ile ilgilenirdi. Zihni en küçük bir gözlemi genişletme eğiliminde idi. Onun şöyle dediğini hatırlıyorum: «Çıngıraklı yılanlar ile farelerin birbirlerine ne kadar düşman olduklarını bilirsin, zira yılan fareleri avlar ve onlarla beslenir. Fakat daha geniş anlamda bunlar birbirlerinin en iyi dostu olabilirler. Fare yılanı besliyor ve yılanda farelerin arasında en ihtiyarlamış ve çelimsiz olanlarını seçerek onların nufusunda bir azalma meydana getiriyor, yani bir bakıma fareleri dengeliyor. Bu iki cins yaratığın biri olmadığı takdirde diğerinin de olamıyacağını düşünmek pekâla mümkündür.» Yarı parazit hayvanlardan, özellikle var oluşları birbirine bağlı olduğu için birlikte yaşayan çeşitli türdeki hayvanlardan hoşlanırdı. Bunlardan o kadar fazla hoşlanırdı ki adeta bunların sadece kendisi için yaratıldıklarına inanırdı.

Yeni bulduğu her yiyeceği ve hayvanı tutar, koklar ve tadına bakardı. Bir keresinde, bir gel git havuzunun başında, nudibranch denilen hayvanların güzel parlak renkli ve lezzetli görünüşlerine, yumuşak ve silâhsız olmalarına rağmen başka hayvanlar tarafından yenmediği gerçeği üzerinde münakaşa ediyorduk. Ed elini suya sokup son derece güzel, portakal renkli bir nudibranch çıkardı ve ağzına attı. Atması ile beraber suratını buruşturdu, tükürdü ve öğürdü, ama balıkların neden bu küçük yaratıkları rahat bıraktıklarını öğrenmişti.

Bir başka defa da, serbest yüzen gelinciklerin tadına bakmaya kalktı, fakat bitkinin ısırgan hücreleri dilini öylesine yaladı ki yirmi dört saat ağzını kapayamadı. Ama gene bir şey öğrenmek isteseydi, aynı şeyi ertesi gün de yapardı.

***

Ufak tefek ve oldukça ince yapılı olmasına rağmen, Ed kuvvete ve dayanıklılığa ihtiyaç gösteren şeyleri yapma yeteneğine sahipti. Sular çekilmeye başladığı vakit iyi bir toplama yerinde bulunabilmek için saatlerce araba kullanabilirdi, sonra da, sular çekilmişken mümkün olduğu kadar fazla toplamak için kayaları ters çevirerek fırtına gibi çalışır ve topladıklarını bozulmadan ilâçlıyabilmek için aynı süratle geri dönerdi. Ağır ve kaygan kum üzerinde ağır yükleri hiç bir yorgunluk belirtisi göstermeden taşıyabilirdi. Büyük bir dayanma gücüne sahipti. Nitekim onu öldürmek için bir tren gerekti. Daha ufak bir şeyin bunu yapabileceğini sanmıyorum.

Koku alma duyusu çok gelişmişti. Bütün yiyecekleri, sadece bir defa değil, çatala her alışında koklardı. Gel git havuzundan hayvanları toplarken, istisnasız her hayvanın kokusuna bakardı. Çeşitli hayvanların nasıl koktukları hakkında uzun uzun konuşabilirdi. Ona göre bazı huy ve hatta düşüncelerin bile karakteristik kokuları vardı — tabii bu koku onların iyi veya kötü oluşuna göre değişirdi. Sık sık insanların kokularından, her insanın kendine has bir kokusu olduğundan ve bu kokunun değişebileceğinden bahsederdi. Aşkta, koku alma duyusundan hazzederdi.

Ed'in çok hassas koku alma organını göz önüne alan bir kimse, onun fena kokulu şeylerden nefret ettiğini düşünebilir. Oysa çok yanlış bir şeydir bu. Ölü bir hücreyi eline alabilir, veya ölmüş bir kedinin pis kokulu barsakları üzerine hiç bir reaksiyon göstermeden eğilebilirdi. Onun ölmüş bir köpek balığının leşi içine, hayvanın karaciğerini ışıkla temas etmeden alabilmesi için, sürünerek girdiğini görmüşümdür. Ve ha-

yatımda tanıdığım kokuların en korkuncu ölmüş bir köpek balığının kokusudur.

Ed, güzel aletlerden, takımlardan hoşlanırdı, kötü olanlarından ise tam manası ile nefret ederdi. Sık sık, sadece satılmak maksadı ile yapılmış, göz boyamak için parlatılmış şeylerden hoşlanmadığını söylerdi. Diğer taraftan, iyi bir mikroskobun doğru ve hilesiz çalışması ona büyük bir zevk verirdi. Bir keresinde ona İsviçre'den çok güzel bıçaklar, ameliyat makasları ve hassas forsepsler almıştım. Bunlardan ne kadar hoşlandığını hâlâ hatırlarım.

Laboratuar çalışmaları daima temiz, düzenli, tam manası ile kusursuzdu, ama evin oturduğu kısımları temiz değildi. Bir çok kimsenin aslında istemedikleri şeyler için haddinden fazla para ödediklerini, çok fazla gayret, zaman ve düşünce sarfettiklerini söylemek adetiydi. «Süpürülmüş bir döşeme size yeteri kadar zevk veriyorsa, yahut da burasını süpürdüğünüz için size armağan veriyorlarsa, o zaman süpürün,» derdi, «ama onun temiz mi, kirli mi olduğunu görmüyorsanız, süpürmek için boşuna para veriyorsunuz demektir.»

Çok sıkışık bir zamanında, bütün hayat görüşünü şu şekilde ortaya attığını sanıyorum. Tamamen parasız kalmıştı ve bakması gereken üç tane çocuk vardı. Onlara büyük bir öğretmen edası ile ne şekilde hareket edeceklerini söyledi.

«Üç şeyi hatırlamamız gerek,» dedi. «Size bunları önem sırasına göre söyleyeceğim. Bir numara olanı ve en önemlisi, mümkün olduğu kadar eğlenmeliyiz ve bunu elimizde ne varsa onunla yapmalıyız. Numara iki, mümkün olduğu kadar iyi yemeliyiz, zira, eğer yemezsek gerektiği kadar eğlenebilmemiz için yeterli sıhhat

ve kuvvete sahip olamayız. Nurama üç ve en önemsiz olanı, evimizi mümkün olduğu kadar düzenli tutmalıyız, bulaşıkları yıkamalı ve buna benzer diğer temizlik işlerini yapmalıyız. Ancak bu sonuncusunun baştaki iki işi yapmamıza engel olmasına asla müsaade etmemeliyiyiz.

Ed'in giyseler konusundaki düşünceleri çok ilginçti. Geyik derisinden yapılmış, son derece pahalı Bass Makosenleri giyerdi. Kalın ve yumuşak yünden yapılmış çoraplarla, başkalarını kaşıntıdan deli edebilecek yün gömleklerden hoşlanırdı. Fakat bunların dışında giysi konusunda hiç bir merakı yoktu. Giysileri, genellikle dirseklerinden ve dizlerinden oldukça yıpranmıştı. Dolabında asılı, sarı renkli, eskilikten bütün özelliğini kaybetmiş bir kravatı vardı, fakat bunu taktığını gören olmamıştı. Giysileri sırtına sıkı sıkıya otururdu ve ceketleri genellikle biraz küçük gelirdi. Elbiselerinden dolayı en ufacık bir sıkılma hissetmezdi. Her yere aynı kostüm ile giderdi ve her zaman garip bir şekilde düzenli ve zarif görünürdü. Kendine olan güveni o kadar büyüktü ki, hiç bir vakit çirkin giyinmiş gibi görünmezdi. Genellikle etrafındaki insanlar aşırı süslü giyinmiş gibi görünürlerdi. Sadece başının ıslanma tehlikesi olduğu zamanlar şapka giyerdi. Ve muhtemelen deri bir şapka olurdu bu. Fakat ne giyerse giysin, değişmez bir şekilde, gömlek cebine bir zincirle iliştirilmiş, yirmi kuvvetinde Bausch ve Lomb marka bir büyüteç taşırdı. Bunu devamlı olarak kullanırdı. Bu onun ayrılmaz bir parçası — görebilme tekniklerinden biri— idi.

Daima bir çelişme vardı. Güzel şeylerden hoşlanır, fakat onları fazla umursamazdı. Yıkanmayı severdi. Fakat bir keresinde laboratuardaki su ısıtıcı bozulduğu vakit, yaptırana kadar bir yıla yakın müddetle soğuk

su ile yıkanmıştı. Akan tuvalet tankını çikletile tamir etmiştim ve hâlâ o çikletin orada durduğunu sanıyorum. Kırılan bir camı gazete kâğıdı tıkarak kapatır ve yıllarca tamir ettirmezdi.

Rahattan hoşlanırdı, fakat laboratuarda iskemleler sert ve sefil görünüşlü idi. Karyolası kırmızı ardıç ağacından yapılmış bir kutu idi, somya yerine gerilen kendir halatların üzerine ince bir şilte atılmıştı. Ve bu yatak iki kişi için yeterli derecede büyük değildi. Kadınlar, sadece dar ve rahatsız olmayıp, aynı zamanda en ufak bir harekette protesto çığlıkları koparan bu yataktan devamlı olarak şikâyet ederlerdi.

Sardalye Sokağı isimli bir kitapta Ed'i ve laboratuarını materyal olarak kullanmıştım. Müsvetteleri görmesi için ona götürdüm ve onu gücendirecek bir tarafı olup olmadığını ve isterse bazı kısımlarını değiştirebileceğimi söyledim. Başından sonuna kadar dikkatli bir şekilde ve tebessüm ederek okudu. «Bırak, böyle kalsın,» dedi, «İyi niyetle yazılmış, böyle bir şey fena olamaz.»

Fakat bu kitap ikimizinde göremediği bir yönden fena idi. Kitap okunmaya başlayınca turistler, başlangıçta bir iki tane, daha sonraları sürüyle laboratuara gelmeye başladılar. İnsanlar arabalarını durdurup, sanki ünlü bir film artisti seyrediyormuş gibi Ed'e bakmaya başladılar. Yüzlerce kişi soru sormak ve etrafa bir göz atmak için laboratuara doluştu. Ed için can sıkıcı bir şeydi bu. Fakat bir bakıma bu işten hoşlandı. «Gelen ziyaretçilerin bir kısmı kadındı ve kadınların bazıları da çok güzeldi,» dedi. Mamafih bu insan selinin nihayet arkası kesildiği vakit memnun oldu.

Ed'in ailesi ve çocukluk günleri hakkında ona so-

ru sormak hiç hatırıma gelmedi. Bunu öğrenmenin kolay olduğunu sanıyorum. Ed hayatta iken konuşulacak bir sürü başka şey vardı, şimdi ise, bunları öğrenmenin hiç bir değeri yok. İsminin nereden geldiğine dair ona soru sorulduğunu işittim. «Hayır,» dedi, «böyle bir hastalık geçirdiğim için (*) bu soyadını almadım. Akrabalarımdan biri almış bu soyadını. Sorumlusu o.»

Studs Lonigan isimli kitap piyasaya çıktığı vakit, Ed onu gayet süratli bir şekilde iki defa okudu. «Gerçek bir kitap bu,» dedi. «Ben Şikago'nun bu kısmında doğdum ve büyüdüm. Bu sokaklarda oynadım. Oranın insanlarını tanırım. Gerçek bir kitap bu,» dedi.

Ve tabii Ed için gerkeç olan her şey güzeldi. Bu kitaptan sonra, Farrell'in bütün kitaplarını takip etti ve olaylar New York'ta geçmeye başlayınca ilgisini kaybetti. New York hakkında neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bilmiyordu.

Pasifik Biyoloji Laboratuarında olan en eğlenceli olaylardan birisi de Japonlara karşı açılan harbi desteklemek gayretlerimiz ve bu gayretlerin büyük bir fiyasko ile sona ermesidir.

Bu kitabın diğer kısımlarında anlatılan hayvan toplama gezisinden dönünce, topladığımız binlerce hayvan üzerinde çalışmaya başladık. Niyetimiz yeni türler aramaktan ziyade, yeni bir hayvan coğrafyası için esasları tespit etmekti. Türlerin bir çoğu yaygın olduğu için Pasifik Okyanusunun iki yakası ile adalar arasında da-

---

*) **Ricket, İngilizce kemik hastalığı anlamına gelir.**
Çevirenin notu.

ğılan hayvanlar hakkında çok miktarda tamamlayıcı bilgiye ihtiyacımız vardı.

Bu sırada Pearl Harbor'a baskın yapılmış ve Japonlar ile harbe girmiştik. Ama harbe girmemiş olsaydık bile, bazı güçlükler vardı. Birinci Dünya Harbinden hemen sonra Pasifik Adalarının büyük bir kısmı Milletler Cemiyeti tarafından Japonların idaresi altına verilmişti. Ve Japonların ilk işi bu adaların ve bütün bölgenin üzerine bir bambu perdesi çekmek olmuştu. Ne maksatla olursa olsun, hiç bir yabancının yirmi yıl süre ile bu adalara girmesine müsaade edilmemişti.

Adalar Japonların idaresine verilmeden evvel zoolojik bakımdan iyi tanınmıyordu, Japonların idaresi altına girdikten sonra da üzerlerinde hiç bir inceleme yapılmamıştı — böylece aklımıza bir şey geldi.

Dünya üniversitelerine bu perde arkasındaki adalar hakkında ellerinde mevcut bilgileri bize göndermeleri için mektuplar yazdık. Gelen cevaplar bizi çok sevindirdi. Bir çok bilgileri veriyorlardı.

Olan şuydu. Japonlar mutlak surette adaların dünya ile ilişkisini kesmişlerdi, fakat önümüzdeki harb dolayısı ile, okyanuslardan gıda temini için Japonlar ellerindeki bu yeni mallar üzerinde bir inceleme yapmayı arzulamışlardı. Japonlar bizim yediğimizden daha fazla deniz gıdaları yerler. Bu incelemeyi uluslar arası sahada tanınmış Japon zoolojistlerinden daha iyi kim yapabilirdi?

Bundan sonra olanlar komik bir opera gibidir. Zoolojistler incelemelerini yapmışlar — gayet gizli olarak. Ondan sonra, çok iyi ilim adamları oldukları için ihtisas sahibi oldukları konularda sahayı incelemişler.

Ve sonra, mutlaka çok iyi adamlar oldukları için zoolojik bir inceleme de yapmadan duramamışlar.

Şimdi, iyi bir zoolojik inceleme sadece o bölgenin hayvanlarını incelemekle kalmaz, o bölgeye komşu olan bölgelerin hayvanlarını da inceler — dostları, düşmanları, bu hayvanların yaşama şartlarını. Bu şartlar, havayı, dalga şoklarını, gel-git derecesini, akıntıları, tuzluluğu, mercan kayalıklarını, rüzgârları, sahil tabiatını, dip tabiatını ve hayvanların normal büyümelerine destek veya engel olan ilgi çekici tabiat olaylarını kapsar. Bu hususlar, hayvanların çevreleri ile ilişki dengelerini bozacak kimyasal bazı bitkilerin gel-git havuzlarına atılması sureti ile izah edilebilir.

Japon Hükümetine göndereceksleri deniz gıdaları ile ilgili raporlarını bitirdikten sonra, zoolojistler, daha büyük bir hevesle uzman oldukları sahalarda yaptıkları araştırmaların raporlarını yazıp ilgili yerlere gönderirler. Bu ilgili yerlerin de bu raporları dünyanın belli başlı üniversitelerine göndermesinden daha tabii ne olabilir? Japonya henüz harbe girmemiştir. Zoolojist meslektaşlarının bu konuyla ilgileneceklerini bilmektedirler ve bir çok Japon Harward'da, Hopkins'de, California Teknoloji enstitüsünde — gerçekte hemen hemen bütün Amerikan üniversitelerinde çalışmıştır. Dünyanın her tarafında sadece ilmi yönden onların bu çalışmalarını takdir edecek arkadaşları vardır.

Bu inceleme sonuçları bize ulasır ulaşmaz, Ed ile ben aniden hayvanlara olan ilgimizi kaybettik. Elimizin altında dünyanın en az bilinen ve hâlen düşmanlarımızın elinde bulunan bölgelerine ait son derece ayrıntılı bilgiler vardı. Heyecanla anladıkki, eğer Japonya'ya bir adadan diğerine atlamak suretiyle gidersek, sahil çıkar-

ması yapmak için gerekli olan bütün bilgiler — derinlikler, akıntılar, gel-git durumları, mercan kayalıkları, sahil tabiatı ve benzerleri — buradaydı. Japonya'ya da adadan adaya atlamak sureti ile gitmek gayet mantıklı bir yol idi. Bu keşfimizde de yalnız olup olmadığımızı bilmiyorduk. Kara ve Deniz Kuvvetleri istihbarat dairelerinin bu raporların varlığından haberdar olup olmadıklarını merak ettik. Bazen çok belli olan bir şey gözden kaçabilirdi. Bize öyle geldi ki, eğer istihbarat dairelerimiz bunların farkında değilse bu bilgileri bizden almak isteyebilirlerdi ve biz de seve seve verirdik.

Washington'daki Bahriye Bakanlığına bir mektup yazdık, elimizdeki bilgilerin neler olduğunu, muhtemel kullanma yerlerini ve bunları nasıl tedarik ettiğimizi anlattık.

Altı hafta sonra vatanseverliğimizden ötürü bize teşekkür eden bir mektup aldık. Mektubun teksir olduğunu hatırlıyorum. Ed buna pek aldırış etmedi, fakat ben onun askeri tecrübelerine sahip olmadığım için fena halde kızdım. O zamanlar Bahriye Bakanı olan Frank Knox'a bir mektup yazarak aynı hikâyeyi tekrarladım. Sonra zarfı kapadıktan sonra bir kızgınlık anımda üzerine «Kişiye Özel» diye yazdım.

İki ay hiç bir haber çıkmadı. Haber çıktığı vakit de ben orada değildim. Sonra olanları Ed bana anlattı. Bir gün öğleden sonra sivil elbise giymiş, ince dudaklı bir adam laboratuara geliyor ve kendini Bahriye İstihbarat servisinden bir yarbay olarak tanıtıyor.

Gayet sert bir sesle, «Sizden bir mektup aldık,» diyor.

«Oh, evet,» diye cevap veriyor Ed. «Gelişinize çok memnun oldum.»

Subay sözünü kesiyor. «Japonca konuşabilir veya okuyabilir misiniz?»

«Hayır, konuşamam ve okuyamam,» diyor Ed.

«Arkadaşınız Japonca konuşabilir veya okuyabilir mi?»

«Hayır. Niye soruyorsunuz bunları?»

«Öyleyse Pasifik Adaları hakkında elinizde olduğunu iddia ettiğiniz bilgiler nereden geliyor?»

Ed o zaman onu anlıyor. «Ama onlar ingilizce, bütün mektuplar İngilizce,» diye bağırıyor.

«Nasıl İngilizce oluyor?»

«Adamlar, Japon zoolojistleri onları İngilizce yazmışlar. Burada okumuşlar. İngilizce dünyanın ilim lisanı oluyor.»

Ed bu sözleri adamın kafasına sokmak için çok uğraşıyor, fakat başaramıyor.

«Niye Japonca yazmamışlar?» diye soruyor yarbay.

«Bilmiyorum.» Ed usanmaya başlıyor. «İngilizce yazdıkları bir gerçek, belki biraz bozuk bir İngilizce, ama İngilizce.»

Yarbay şüpheli gözlerle Ed'e bakıyor. «Bozuk ha,» diyor. «Yakında bizden bir haber alırsınız.»

Fakat bir daha onlardan bir haber almadık. Verdiğimiz bilgileri alıp almadıklarını daima merak etmişimdir. Çıkarma gemileri sahilden yarım mil ötede karaya oturup, ateş altında sahile ilerleyen askerlerin bu sırada gel-git durumlarını ve sahil dip tabiatını düşünüp düşünmediklerini bilmiyorum. Hiç bir zaman da

öğrenemedim.

Ed bu subayın ziyareti hakkındaki hikâyeyi bana anlattıktan sonra başını salladı. «Bunu asla öğrenmemişim,» dedi. «Gerçekten bu işte bastım. Oysa bilmeliydim. Orduda iken alay yazıcısıydım.» Sonra bana Bremerton'daki Bahriye deneylerinden bahsetti.

Bu deneyler gemi diplerine yapışan midyelerden kurtulmak için özel bir madde veya boya bulmak maksadı ile düzenlenmişti. Bu iş için sarfedilen para astronomikti - midyelerin en fazla hangi maddelerden uzak kalacaklarını tespit etmek için büyük beton tanklar yapılmış ve boya örnekleri, madeni tuzlar, zehirler, katranlar bu tankların içine atılmıştı.

«Dinle bak şimdi,» dedi Ed, «Washington Üniversitesinde öğretim üyeliği yapan arkadaşlarımdan bir tanesi midye konusunda dünyanın tanınmış uzmanlarından birisidir. Tesadüfen bir kadındır bu arkadaşım. Bu deneylerin yapıldığını işitiyor ve yardım etmek için Bahriye'ye baş vuruyor. Son derece iyi bir bilimci olduğu kadar vatansever bir kadındır da.»

«İki büyük güçlük çıkıyor. Birincisi bir kadın oluşu, ikincisi de profesör oluşu. Bahriye centilmen, fakat inatçıdır. Kadına teşekkür ediyorlar ve teoriler ile ilgilenmediklerini bildiriyorlar. Onlarınki katı pişmiş bir realizm idi ve kendi pratik adamları — teoriciler değil — bu işin üstesinden gelebilirlerdi.»

Ed bana bakarak sırıttı. «Üç ayın sonunda ne oluyor biliyor musun. Deneye tabi tutulan materyallerin hiç birinde, hatta üzerine hiç bir şey sürülmemiş olan ve miyar olarak kullanılan ağaç ve çelik parçalarında bile bir tek midye kalmıyor. Arkadaşım bunu işitince

tekrardan deney yapılan yere gidiyor. Tabii bir teori ortaya atmaktan çekiniyor, ama bakar bakmaz ne olduğunu anlıyor.»

«Bahriye katı pişmiştir, fakat temizdir,» dedi Ed. «Diğer taraftan Bremerton denizi son derece pis bir denizdir — bilirsin, liman kiri, yağlar, yosunlar, ölü balıklar, hatta insan pislikleri. Bahriye bu pislikten hoşlanmadığı için, suyu tanklarına almadan evvel süzüyor. Filterler suyu temizliyorlar, ama bu arada bütün midye sürüfelerini de alıyorlar.» Güldü. «Bunu onlara söyleyip söylemediğini bilmiyorum,» dedi.

Böylece harb tekniğini değiştirmek için yaptığımız uygunsuz teşebbüs bu şekilde sona erdi. Fakat bir bakıma gene de biz kazançlı idik.

En basit şekilleri ile laboratuardaki bazı işleri ben de anlamaya başlamıştım. Bir kaç yıl önce Ed'in borçları o kadar çoğalmıştı ki sadece banka faizleri laboratuarın getirdiği bütün parayı sömürüyordu. Oldukça üzüntülü bir şekilde Ed bu küçük işinden ve dolayısı ile hürriyetinden vazgeçmeye karar verdi. Laboratuar ona geç vakite kadar çalışmak, geç vakite kadar uyumak, kendi hakkındaki kararları kendisi verme hürriyetini veriyordu. Laboratuar tam verimli olarak çalışmasa bile getirdiği para Ed'i iyi kötü idare ediyordu, ama aynı para ile banka faizlerini ödemek imkânsızdı.

O zamanlar bir tarafa konmuş biraz param vardı. Bu parayı alıp Ed'in banka borçlarının büyük bir kısmını ödedim ve faiz hemen hemen yok denecek kadar azaldı. Bu paravı nasıl olsa harcıyacağımı biliyordum. Borcumu garanti altına almak için şirketten bir takım kâğıtlar verdiler ve malı üzerime ipotek ettiler. Bütün bu muamelelerden bir şey anlamadım, ama laboratuar

on yıl daha bu şekilde çalıştı. Bir bakıma bu işin ortağı olmuştum. Bu ortaklığımın işin verimi üzerinde bir etkisi olduğunu sanmıyorum. Bana kalırsa bu işin devam edebilmesini bir mucizeye bağlamak gerek. Daha akıla yakın bir izah tarzı bulamıyorum. Zira bu işin yaşamaya hiç hakkı yoktu. Örneğin direktörler toplantısının diğer herhangi bir toplantıdan farkı, ortada daha fazla bira olmasıydı. Sıkı bir iş konuşması yapılırken, ne olduğunu anlamadan bu konuşma bir takım hipotezler üzerinde felsefi bir konuşmaya dönüşüverirdi.

Aşağı California Körfezine yaptığımız gezi her bakımdan verimli olmuştu. Gitmeyi tasarladığımız bütün yerlere gitmiş, arzuladıklarımızı bulmuş ve bunlar üzerinde çalışabilmiştik. Niyetimiz Aletuian Adaları zinciri üzerinde bu inceleme çalışmalarına devam etmekti. Ancak harb bu sahaları bize yasak etti.

Ed öldüğü vakit bütün plânlarımız tamamlanmıştı, Pasifik Okyanusunun en derin bir bölgesinde olan Kraliçe Charlotte Adalarına yapacağımız bir gezi için biletlerimizi almış, toplama araçlarımızı ve topladığımız hayvanları içine koyacağımız kapları hazır etmiştik. Burada açık denize dar ve uzun bir tek çıkışı olan derin bir körfez vardı. Bu körfezde uzun bir süre özelliklerinden dolayı yalnızlık içinde yaşayan hayvanların şekillerinde olan değişiklikleri müşahade etmeyi düşünüyorduk. Ed bir ay içinde hareket edecekti, ben sonra gelip ona katılacaktım. Belki şimdi bir başkası bu küçük adada bir tetkik gezisi yapar. Benim artık hiç hevesim kalmadı.

Artık bu hikâyenin sonuna geliyorum. Ed'in karısı ile akrabalarından ve üç çocuğundan hiç bahsetmedim. Zaman yok, üstelik onlar hakkında fazla bir şey

bilmiyorum.

Daha önce de söylediğim gibi, Ed'i tanıyanların hiç birisini bu hayat hikâyesi tatmin etmeyecektir. Sayısız Ed'lerden konuşacaklardır. Öyle sanıyorum ki, Ed'in kaç tane arkadaşı varsa o kadar da Ed vardır. Ve bu Ed'lerin karakteri, onu tanıyan insanların üzerinde bıraktığı tesirler düşünülürken, aralarında bir benzerlik bulunabilir mi, merak ediyorum. Herkesi tatmin edecek bir genelleştirme yapmak mümkün müdür, onu da merak ediyorum.

Ed Ricketts'i herkesten ayıran ve herkese sevdiren, ölümünden sonra da herkes tarafından özlenmesine sebeb olan en büyük yeteneği bulmaya çalıştım. Şüphesiz çok cazip ve ilginç bir kişiydi, fakat bunların çok daha üstünde bir takım başka yeteneklere sahipti. Bana öyle geliyor ki onun en büyük yeteneklerinden birisi de birinden bir şey kabul etme, minnetle, şükranla bir şey kabul etme yeteneği idi. Bu öyle bir yetenekti ki kendisine verilen şeyleri daima olduğundan daha kıymetli yapardı. Bundan dolayı herkes Ed'e bir şey vermekten — bir hediye, bir düşünce — memnunluk duyardı.

Bizim sefil faziletlerimiz arasında üzerinde en fazla durulan fazilet belki verme faziletidir. Vermek, vericinin içinde bir ego'nun doğmasına sebeb olur, onu kabul edenden daha üstün, daha yüksek, daha büyük bir kişi yapar. Hemen hemen daima, vermek bencil bir zevktir ve bir çok durumlarda tahrip edici ve kötü bir şeydir. Hayatlarının üçte ikisini toplumdan para koparmak için harcayan ve üçte birini de bu parayı geri vermek için çalışmakla geçiren büyük servet sahiplerini düşünün. Onların bu insan sevgisinin sadece bir nevi ahret korkusu olduğunu söylemek yeterli değildir, yahut ta

yeteri kadar para sahibi olduktan sonra karakterlerinin değiştiği iddia edilemez. Onların karakterindeki insanlar için hiç bir şey yeter değildir ve bu karakterlerini de kolay kolay değiştiremezler. Bana kalırsa her iki durumda da etken aynıdır. Zira vermek insana bir nevi üstünlük duygusu verir ve insanlara şefkat göstermek de başka bir çeşit ruhsal bir açgözlülük olabilir.

Vermek o kadar kolaydır ki ve insan karşılığını hemen alabilir. Diğer taraftan, eğer iyi yapılırsa kabûl etmek insanın kendini iyi tanıması ile şefkatinin dengelenmesine ihtiyaç gösterir. Alçak gönüllülüğe, zekâya ve ilişkilerin çok iyi anlaşılmış olmasına ihtiyaç gösterir. İnsan bir şeyi alırken kendini verenden daha akıllı, daha iyi ve daha güçlü gösteremez. Oysa bunu iyi yapabiliyorsanız daha akıllısınız demektir.

Bir şeyi alabilmek için insanın kendisine saygısı olması gerektir. Bu kendini sevmek, kendini beğenmek demek değildir.

Bir keresinde Ed bana şöyle dedi. «Uzun bir süre kendimi sevmedim.» Bu söz kendine acıma duygusu içinde değil, sadece basit bir gerçeği ifade etmek için söylenmişti. «Çok güç bir zamandı,» dedi, «ve çok ıstırap vericiydi. Kendimi bir çok sebeblerden ötürü sevmiyordum, bunların bazıları geçerli, bazıları ise tamamen hayal mahsulü şeylerdi. Tekrar o günlere dönmeyi hiç istemem. Sonra yavaş yavaş,» dedi, «şaşkınlık ve zevkle keşfettim ki bir çok insanlar beni seviyordu. Ve düşündüm, eğer onlar beni sevebiliyorlarsa, ben neden kendimi sevmiyeyim? Fakat sadece düşünmek yeterli değildi. Kendimi sevmeyi öğrendim ve sonra her şey yoluna girdi.»

Bunlar kendini beğenme duygusu içinde söylen-

miş sözler değildi, kendini tanımış olmanın bir belirtisi idi. Diğer insanları sevdiği gibi Ed'i de sevmeyi ve kabul etmeyi öğrenmişti. Bu ona büyük faydalar sağladı. Çok kimse kendini sevmez. Kendilerine itimat etmez ve çeşitli maskeler takarlar. Kavga ederler, öğünürler ve kendilerini sevmedikleri için riskanç gözükmeye çalışırlar. Fakat çoğu zaman gerçek bir sevgiyi şekillendirecek kadar kendilerini tanımazlar. Gerçek bir sevgiyi şekillendirecek kadar kendilerini göremezler ve bizler genellikle yabancılardan korktuğumuz ve onlardan hoşlanmadığımız için bize yabancı gelen kendi benliklerimizden de hoşlanmayız.

Ed kendini bir kere sevince kendi benliğinden nefretin yarattığı gizli hapishaneden kurtulmuştu. Ondan sonra normal metodları kullanarak üstünlüğünü ispat etmek zorunluğunu hiç bir vakit hissetmedi. İşte bu metodların arasına vermek de girer. Kabul eder, anlar ve memnun olurdu, fakat bu memnunluğu hiç bir vakit bir haset memnunluğu değildi .

Ed'in kabul etme yeteneği onu büyük bir öğretmen yaptı. Çocuklar ona istridye kabukları getirirler ve onlar hakkında bilgi verirlerdi. Bu bilgiyi vermek için de daha evvel öğrenirlerdi.

Onunla konuşurken, birdenbire kendinizi ona bir şeyler anlatırken bulurdunuz — düşüncelerinizi, tasavvurlarınızı, plânlarınızı — ve bildiğinizin, ya da düşündüğünüzün farkında olmadığınızın bir sonuca vardığınız zaman zevkli bir hayranlık duyardınız. Bu sizinle onun arasında güzel bir ortaklık kurardı. Sonra Ed şöyle derdi, «Evet, bu böyledir. Bu şekilde olması lazımdır, ayrıca—» ve sizi aydınlatırdı, fakat bu aydınlatma düşüncenizi sizin malınız olmaktan çıkarmazdı. O sadece bu düşünceyi kabul ederdi.

Yaratıcılığı kabul edebilmesinde ise de, bu, aldıklarını kendi malı olarak muhafaza ettiği anlamına gelmemelidir. Onun bir şeyi sizde olduğu vakit, bu şey ondan kopartılmış veya onun olan bir şey değildi. Ondan bir tavsiye, bir müzik parçası, yirmi dolar veya akşam yemeği olarak bir biftek aldığınız vakit, bunlar onun değildi artık — aldığınız anda tamamen sizin malınız olurdu, onunkisi sadece kafası ve elleri ile bunu size yöneltmekten ibaretti. Bu sebebten dolayı hiç kimse onunla ilişkisini kesemezdi. Onunla ilişki kurmak, asla bir müsabaka anlamını taşımayan derin bir ortaklık kurmak demekti.

Hepimizin böyle olabilmesini çok isterim. Eğer bizler de bir parça kendilerimizi sevmeyi öğrenebilirsek, belki bütün zalimliklerimiz, kızgınlıklarımız eriyip gidebilir. Belki o zaman sadece ego'larımızı muhafaza etmek — çenelerimizi suyun üstünde tutmak için başkalarını incitmeyiz.

İşte böyle. Ed için yazacaklarım bundan ibaret. Belirli bir tanım ortaya çıktı mı, çıkmadı mı bilmiyorum. Geçmişi düşünmek ve hatırlamak olacağını umduğum şeyi yapmadı. Hayaletten kurtarmadı bizi.

Geriye kalan şey hâlâ bir hayalet gibi aramızda. Şimdi akşam vakti. Ed'in laboratuardaki işlerini bitirdiğini görebiliyorum. Aletlerinin üzerlerini örtüyor ve kâğıtlarını topluyor. Gömleğinin kollarını aşağı indirip eski kahverengi ceketini giyiyor. Onun dışarı çıkıp eski püskü arabasına binerek akşam karanlığı içinde gittiğini görüyorum.

Öyle sanıyorum ki bunları bütün hayatım boyunca göreceğim.

upas

upas.evvel.org

İstanbul, 2026